REJSTŘÍK

K III. ROČNÍKU „NAŠÍ ŘEČI".

SESTAVIL V. ERTL.

*

Slova a rčení chybná jsou vytištěna písmem proloženým. Číslice s hvězdičkami značí stránky, kde jest o věci výklad obšírnější. Římské číslice v závorkách udávají, v kterém z obou prvních ročníků Naší Řeči byla o téže věci zmínka nebo výklad obšírnější; přesnější určení místa třeba vyhledati v rejstřících k těmto oběma ročníkům.

ZKRÁCENINY:

a p. = a podobně;
arch. = archaisticky, po staru;
atp. = a tak podobně
č. = český, česky;
dial. = dialektický, nářeční;
franc. = francouzský;
j., jedn. = jednotné číslo;
jm. = jméno;
konc. = koncovka;
lat. = latinský;
lék. = výraz lékařský;
m. = místo;
mn., množ. = množné číslo;
mor. = moravský;
muž. = mužský rod;
n. = nebo, (za číslicí) a následující;
nář. = nářečí;
něm. = německý, němčina;
nespr. = nesprávný, nesprávně;
ob. = obecný, obecně;
os. = osoba;
p. = pád;
podst. = podstatný;
praž. = pražský;
přen. = přeneseně, ve významu přeneseném;
příp. = přípona;
pův. = původní, původně;
rus. = ruský;
slov. = slovenský, slovenština;
spis. = spisovný, v jazyce spisovném;
spr. = správný, správně;
srbochorv. = srbochorvátský;
stř. = střední;
urč. = určení;
v. (t.) = viz (toto);
voj. = výraz vojenský;
ž., žen. = ženský rod.

Poznámky „u Hanky, u Herrmanna, u Majerové, v Stankově, u Tylšové" vztahují se na referáty o knihách: Hankovy Písně a Prostonárodní srbská musa do Čech převedená; Herrmann, Vánoční koledy; Majerová, Dcery země; Wenig, Obrázky ze staré školy (vzpomínky autorovy na jeho mládí ztrávené v Stankově, v okrese horšovotýnském); Tylšová, Synové.

A

absces (lék.), č. hlíza 74

absolutně (jistý a p.), č. zcela, naprosto 51, 302

aby jsem, spr. abych 211 (I)

-ac srbochorv. (= č. -ec); Alexinac, Bukovac, 2. p. Alexince, Bukovce 147 (II)

aeneroid, spr. aneroid 112

affekce (lék.), č. onemocnění 74

agitace (bolševická), č. štvaní 304

-aj, 3. mn. konaj, spr. konají 15

-aja, konc. jmen ruských; v. ruská

akce, č. podnik, jednání, práce, věc 302; akce záchranná, č. záchranná práce, z. řízení 303

akusativ podst. jmen muž. vzoru had, oráč, osobních, časem i zvířecích, nahrazuje se tvarem genitivním (zloděje, býka) 7 n.*, 58 n.*; akusativ podst. jmen vzoru hrad, meč, neživotných, utvořených ze jmen životných (špačka, draka) nebo podle nich (dělitele, dělence) 63, 157 (I); akusativ absolutní: oči upřeny před sebe, vydržel tam do samého konce, spr. oči maje upřeny 83 (I, II); akusativ v doplňku u sloves zvratných, v. doplněk; akusativ po záporných slovesech místo genitivu, v. genitiv záporový

akutní otázka, č. naléhavá, palčivá 303

ale, bývá na místě prvním 83 (I)

Alexinac, v. -ac

Alsasy, Alsasko, Alsasan, alsaský 54 (II); nespr. Alzasy 25

altruista, č. kdo miluje bližního, kdo není sobec 303

-ama, konc. 7., pův. též 3. pádu dvojného, v ob. jazyce 7. pádu množ. 153

ambulantní, č. putovní, stěhovavý 148

anděl, 7. p. sandělí, spr. s anděly 243 (I, II)

anekce, spr. anexe 112

angažován býti v něčem, č. zatahován, zapleten 148

aniž by je spr. tam, kde by ve větě s a ne, a ani byl také podmiňovací způsob 287* (I, II*); vcházejí, aniž by zaklepali (= a nezaklepali), spr. vcházejí nezaklepavše 242

apelace, 2. p. mn. apelací 126

argot, 7. p. pod argot, spr. pod argotem 301

aromatický 250

-ata, příp. jmen osobních Vašata, Vacata, Pavlata, Janata, Maňata, Hrozňata a p. 125

ateliér, -u 252

atentát, č. útok 149

attaché, č. zástupce, přiručí, pomocník 148

-atý, příp. jmen přídavných značících hojnost, vlasatý, okatý a p. 51 (I, II)

au změněno v pravopise v ou 101

autokracie, č. samovláda 304

autoritativní strana, č. spolehlivá, odborná, hodnověrná 303

až tak, zesílené tak, tak tuze 64

B

-ba, příp. jmen podst., bývá přes míru 78 (I*, II*)

Bačkovec, jm. rybníka 127

barvoslepost (daltonismus, lék.), spr. nevidomost barev, slepota na barvy 75

barvovid správný (lék.), spr. správné vidění barev 75

bastard, z franc. bastard, bâtard 62, 121

batoch, spr. batoh 96 (I, II*)

Bechyně, 4. p. Bechyně, spr. Bechyni 243

běl, z příd. jm. bílý 31

bělorounný (u Hanky) 14

běloučký (stč. bělúcí) 127

Běloves, spr. Bílovec, jm. místní 286

Beneš 95

Benešov, jm. místní 24, 287

bez 133

bez-, předpona ve jménech jako bezruký, bezdýmný, bezesponový 148; jména podst. i příd. se touto příponou dnes už netvoří 75

bezdůvodně, spr. bez důvodů 226; v. i příslovce

bezelbí (acrania, lék.) 75, v. bez-

bezesmyslně, spr. beze smyslu 226; v. i příslovce

bezhrdlý (acollis, lék.), spr. bez hrdla 75; v. i bez-

beznohý 75

beznosý 75

bezohledný 224

bezpamětí, bezpamětnost, nepamětnost (amnesia, lék.), spr. ztráta paměti, slabá paměť 74; v. i bez-

bezpečný, z výrazu bez péče; odtud i příslovce bezpečně, jež je významu jiného než bez péče 226

bezpodmínečně (podle něm. unbedingt), spr. nutně, nezbytně nebo najisto, jistě a p.; bezpodmínečně (bedingungslos), spr. bez podmínky, bez podmínek 19

bezpotí (adiaphoresis, lék.) 75, v. i bez-

bezprostřední následek, spr. přímý 301; v bezprostřední blízkosti pece, spr. hned vedle, u samé pece 53 (I)

bezretí (achilia, lék.), lépe bezertí 75; v. i bez-

Bezruč, jm. osobní, z bezruč (v Slezsku) = člověk bezruký 222

bezručí (achiria, lék.) 75; v. i bez-

bezruký 75

bezuhlíkatý 31, 158; v. -atý

bezvědomí 75

bezvýminečně, spr. bez výminky 226

bezvýsledný (erfolglos), spr. marný 111

bezžlučí (acholia, lék.) 75; v. i bez-

bílý 286

bíti, bitva, 286

bliz (stč.), později blíž = blízko, skoro 143*

blízko, dial. = skoro 143

blízský, spr. blízký 114, 132

blíže, 2. stupeň k blízko: blíže Písku (nejde-li o srovnávání), spr. u Písku 252; blíže poznati, určiti, zmíniti se atp., spr. 143 n.*

bližní, spr. bližní 114

bližší zpráva, výklad, určení, seznání, vysvětlení, spr. 143 n.*
blok (socialistický), č. skupina 304
bodrý 256 (II)
bohatství 132
Bohdaneč, jm. místní 25
Bohuněk, Buněk, jm. osobní, z Bohuslav 95 (I)
bojiště 153 (II)
bojový útvar (Gefechtsformation, voj.) 181
Boleslav, jm. místní žen. 25, 224 (II)
bolest; bolest hlavy, zubů a p., lépe bolesti; cítím, mám bolest v noze a p., lépe bolí mne noha 76
bolševík, bolševický, bolševictví, bolševičiti 130
bolševismus, spr. bolševictví 60, 117 (II)
bolševista, spr. bolševík 117
bouchor (v Stankově) 85
Boží tělo 126
brabenec, brabeneček, spr. mravenec 111
brach; milá brachu 57
bránický, kdo je z Bráníka 132
bráti 35; 3. mn. béřou, spr. berou 114 (I, II)
Bratislava, 6. p. v Bratislavě 87
bratr, mn. bratří; stč. bratřie (hromadně), ale tři bratři (jednotlivě) 122, 123 (II)
Břeclav, Břeclava, jm. místní 87, 224
břest (mor.), jilm 64 (I)
břínka (v Stankově), mřenka 85
břítov (v Stankově), hřbitov 85
bryčka, pryčka, z něm. Pritsche, Britsche (Britze), jež souvisí s Brett; odtud i pryčna 219
brzděný 51, 157
brzo, v nář. mor. = téměř 141
bubi (praž.) 83
Budapešť, -i, jm. místní 126
budka 132
budoucí čas: budu děliti, budu násobiti a znásobím 32 (II); ty to budeš věděti (= ty to asi víš), spr. 191
Bůh; pro Bůh, arch. 8
Bukovac, 2. p. Bukovce 147; v. i -ac
Buněk, v. Bohuněk
bydlicí, spr. bydlící 181
byfet, -u 252
byrokracie, č. úřednictvo 304
byssi, spr. by sis 83 (II)
býti; 1. os. jsem 104, 2. os. jseš, spr. jsi 15; je pravdou, spr. je pravda 306 (I, II); jest slyšeti slovenština, spr. slovenštinu 273 (I, II); byla viděti černá pole, byla již tma, spr. bylo viděti, bylo tma 177

C

cajkové kalhoty (u Herrmanna) 272
cancór (dial.) 62
Carskoje Selo, 6. p. v Carském Sele 147; v. ruská
-ce; cizí jména na -ce, redakce, revoluce a p., mají 2. p. množ. podle duše, redakcí, revolucí; posice má posic n. posicí 126
cecór (dial.) 62
cenný 136
céva, spr. ceva 114
Cid 91

cílevědomý (zielbewusst) 307
cílný (Zieler, voj.) 181
cimbura (v Stankově) 85
cítím se zdráva, spr. zdráv 30; v. i doplněk
cizí slova 148, 158, 250, 256, 275, 302, 303 (I, II); jich psaní 136; mají se skloňovati 301, v. argot, slang; ve jménech francouzských oživuje při skloňování koncová souhláska, Diderot — Diderota 252; jména latinská na -us, Janusova hlava, spr. Janova 78; v. i -us
cizomluv, spr. výraz cizí, nečeský 301
cizý, spr. cizí 114 (II)
-cký, příp. ze -český, -tský 132
Cmunt, jm. místní, z něm. ze münde 254
co; nechtějí s tím nic co činiti, spr. nechtějí s tím nic míti, nemají s tím co činiti 273 (II); co za dar, spr. jaký dar 299; z výrazů co nejvíce, co nejdříve atp. (z pův. co můžeš nejvíce) bývá co neprávem vynechávano; stejně správné je i co možná nejvíce, co možná brzy atp. 162 n.*; všecko je co dál dražší, ty jsi co to horší (mor.) 293 n.*; v. i čím
coček 4 (II)
contra; Wilson contra Orlando, č. W. proti Orlandovi 148
ctnost 127
cvalem v cval (Galopp-Marsch, voj.) 180
cyklon, č. smršť 303
cymbál, spr. cimbál 114

Č

-č, podst. jména s příponou -č krátí kmenovou samohlásku, sázeti — sazeč a p. 114 (II)
čas míti 26 n.* (I, II*); rčení »máte čas?« se v Novém Městě n. Met. vyhýbají 88; je již nejvýše na čase, spr. je již svrchovaný čas 301
Čáslav, v lidu Čáslava 87
Častalovice, spr. Častolovice, jm. místní 125
Čech; mn. Češi, spr. Čechové 62 (II)
Čechoslovák, lépe Čecho-Slovák 118* (II*)
Čechy 7, 253
čelo; v čele 126
čeleď; 2. p. čeledě, spr. čeledi 176
Čeněk, pův. Čenek, jm. osobní, z Čáslav 95, 192 (II)
Čenkov, jm. místní, z Čenek (v. t.) 192
čert; po čertech hezký 139
červenovid (erythropsia, lék.), spr. červené vidění 75
červeň, z příd. jm. červený 31
červivěti; 3. mn. červiví, spr. červivějí 243 (I)
československý, spr. česko-slovenský 118; republika česko-slovenská 128, 189
český 131 (II)
čest, 2. p. cti (stč. čsti) 131
čeština obchodní 94; čeština úřední 149*, 212 n.*, 255 (I); čeština našich zákonů 90
či; eutektický či nasycený, spr. nebo, neboli 52 (II)
čím více, tím lépe; čím dál hůře, čím dál častěji, spr. čím dál,

tím hůře atp. 163 n.*; v nář. východních bývá: prší čím (co) dál víc, je mu čím (co) dál hůř, ale čím dále jsme šli, tím více jsme bloudili 293 n.*
čina (mor.), těžká práce, nečas 64 (II)
činiti, součin čísel činí sto, spr. 32
činoplný (život), spr. plný činů 269
číslo; ve významu přen. jednotlivá věc z většího počtu věcí, obyčejně číslovaných, na př. báseň, sešit a p. 256
číslovky základní: 59 = devětapadesát n. padesát devět (stč. též bez jednoho šedesát) 253 (I, II); druhové místo základních: jde-li o počet látek, obě oceli, spr. obojí ocel 52; byla-li řeč o skupinách předmětů snad nestejnorodých, patero dětí (hochů a děvčat) 7
čisťoučký (stč. čistúcí) 127
čítací těleso (Standeskörper, voj.) 181
čítati; spolek čítá 150 členů a p., spr. má 117, 244, 269
člověk; mn. lidé, stč. (při počítání jednotlivců) tři člověci 122; v. i lid
čtyry, čtyrycet, spr. čtyři, čtyřicet 271
čtvrt; mn. čtvrti (spis.) n. čtvrtě (ob.) 222

D

-da, v příslovcích onehda, tehda a p. 220; v. i -dy
daleko, příslovce vzmocňovací u komparativů, daleko větší a p., spr. 141 n.*
dareba 56
darmo, příslovce ze slovesa dařiti, 1. darem, bez placení, 2. marně 192
dáti; dal seznati, spr. ukázal, poučil 53; dal ruce klesnouti, spr. spustil ji 177 (II*); má dáti na účet a dal účtu, spr. má dáti účtu a dal účtem 87; dal se do pláče, dalo se do deště = začal plakati, začalo pršeti 85 n.*; jiného významu jest předpona roz-, v. t.
dativ: m. ke kovářovům se říká v Stankově ke kovářom 85; dativ po slovesech s předponou pod- 263
dávati 35
dcera 104
deformovati, č. znetvořiti 51
»dějehra« 105
dělati něco sebou, spr. účastniti se něčeho 116
dělba a dělení 78 (II)
dělitel, 4. p. jedn. dělitele 157 (I)
dělítko (tiret) v slovech složených, česko-slovenský a p. 118 (II)
délka samohlásek v pravopise 66 n.*, 102; v slovenštině 288
dělostřelba, 1. střílení z děl, 2. dělostřelectvo 32
demise, v. nalézati se
demokratický, č. lidový 149
den; dobrý den, v. dobrý
deník, denice 136
denní 136 (I)
deska; 2. p. mn. desek, spr. desk 222
děsný, děsně; děsně krásný, děsně rád a p. (praž.) 137 (I)
Diderot, 2. p. Diderota 252

diktatura, č. neomezená moc 303
diktovati 253
dítě, mn. děti (žen.) 7; Dítě, jm. žen. Dítětová n. Díťová 255
dítko, mn. dítky (žen.); tři krásné dítky n. tré krásných dítek (nespr. tři krásná dítka) 7
div divů, div divoucí 127
Divišov, jm. místní 24
dlaha vodicí (Führungschiene, voj.) 181
dlažka (v Stankově) 85
dle a podle 123, 125, 303 (I, II*)
-dlo, příp. jmen podst. v novém názvosloví voj. 181
do, předložka, ve výrazech míti do sebe něco (ctné mravy a p.) 192
Dobříš, jm. místní, muž. 224
Dobrohošť, jm. místní, žen. 224
dobrozdání, spr. dobré zdání 274
dobrý den, dobré jitro, spr. 223
dobýti něco, spr. něčeho 112, 242 (I, II)
docíliti (podle něm. erzielen), spr. dosáhnouti, dostihnouti a p. 54, 305 (I, II)
dodatek (z polštiny), lépe dodavek 189
dojmutí, spr. dojetí 243
dokument, č. doklad, svědectví 303
dolehnouti, tvar trvací doléhati 265
donésti; dones mi to (mor.), č. přines mi to, dones mu to 32
doplněk přídavný u sloves zvratných bývá v 1. p. nebo ve 4. p., cítí-li se ve zvratném zájmeně předmět slovesa, na př. vidím se zdráv n. zdráva; jinak bývá 1. pád, na př. zdá se, cítí se (skoro = jest) zdráv 28 n.*; cítím se ztracený, spr. ztracen n. ztraceným 252; v. i býti
dopouštěti větší rychlosti, spr. rychlost 50
doprovázeti; 3. mn. doprovází, spr. doprovázejí 116
doručovka 91
dostati a obdržeti, v. t.
dostaviti se někam (z povinnosti), stč. postaviti se 220
dosti; mám na tom dosti (= to mi stačí), jiné jest: mám toho dosti (= mám toho, kolik potřebuji, i víc; ironicky i přes míru) 165 n.*
dostoupiti takovou výši, spr. takové výše 117
dotyčný 54, 146 (I*, II)
dověděti se; 3. mn. doví se, spr. dovědí se 91
doznati; kniha doznala čtvera vydání, spr. dočkala se 50; hmota doznává zakalení, spr. zakalí se 53
dráha, 7. p. dráhou, spr. drahou 114
drak 59, 157
drancovati, ze slova dranec (dráč, lupič) 222
dřebení (katalepsie, lék.), spr. strnulost, utkvělost 77
dřevoprůmysl, spr. průmysl na dřevo, na zpracování dřeva 20
dřevoštěp 255
dříti, 3. mn. dřou, spr. drou 114
druhdy = někdy, časem, nespr. místo kdysi, dříve 52 (II)
družba; milá družbo 57
druženka (u Hanky) 14
dub, Dub 7
dubák (v Stankově), půltřetník, krejcar konv. měny 85
duh; přijíti k duhu, v. přijíti

dvojatec (adelphus, lék.), spr. dvojník 76
dvojvědomí (lék.), spr. dvojí, dvojité vědomí 75
-dy, příp.; onehda i onehdy, tehda i tehdy, teda i tedy; tvary s -dy jsou v knižní mluvě obvyklejší 220
dyšna (za něm. Düse), nespr. 287
džbán (stč. čbán) 60, 101, 104
džber 104

E

é po j uvnitř slov se nemění, mléko, haléř 253
-ech, koncovka lokálu, v. t.
echo vyvolati, spr. vzbuditi ozvěnu 149
element, č. živel 148
elongace, č. vytažení, tažnost 51
elsaský, spr. alsaský 54 (II)
-ělý, příp. jmen příd., utvořených z příčestí min. čin. sloves na -ěti, zbělelý, zkrásnělý, zevšednělý 184
Elzasy (n. Alzasy), spr. Alsasy 25
eminentně, č. význačně, po výtce 148
englický, nespr. 54 (I, II)
-er; jména něm. na -er mají v ostatních pádech e jen tehdy, když se vyslovuje: Hübnerovi, ale Wintrovi 31
etapa (překonaná), č. údobí, tvar 148
-ěti, příp. sloves značících takovým se státi, zdivočeti, zkrásněti a p. 184 (II)
evandělický, evanjelický, nč. spis. evangelický 190
eventuelní (škoda), č. možná 306
excísařovna, č. bývalá císařovna 303
experiment, č. pokus 303

F

fantasmagorie, č. přelud 176
fascinující, č. strhující 176
fasuněk 126
fixovati, č. ustáliti 51
flaçon, spr. flacon 250
flákati kartami (praž.) 83 (II)
flákota (u Herrmanna), maso 272
flutky, stč. 120
forma, formička 223; v. i tvarnice
francouzský, starší tvar je franský n. francký 252 (I*)
frančina, frančtina, v. franština
Franky; ve Francích (stč.), ve Francii 252
franský, ze jména Frank, nč. francouzský 252
franština (z příd. jm. franský), frančtina a frančina (z francký) 252 (I*)
fršlák (u Herrmanna) 272
fundel (snad z něm. Pfund) 219
futro, v stavitelství orámování otvoru, č. zárubeň, obrubeň, venýř, v jazyce lidovém pažení, pažba 253, 283*

G

ge v slovech latinských vyslovovávalo se je, generál — jenerál 190 (II)
genitiv množ. cizích jmen podstatných na -ce, redakce a p., v. -ce; genitiv u superlativu: největší pivovar světa (podle němč.), spr. na světě 20 (I); genitiv předmětný 4, bývá přes míru u sloves dopouštěti, chtíti, míti, najíti, otvírati, utrpěti, věnovati, využitkovati, získati, v. tato slovesa; je-li shody, spr. je-li shoda 116; genitiv záporový 50, gen. záporový a Gebauer 5, gen. záporový bývá nahrazován nespr. 4. nebo 1. pádem: nenáviděti něco, spr. něčeho 146 (I), zármutek nepotlačil zájem, spr. zájmu 271, nemohou obohatiti spisovný jazyk, spr. spisovného jazyka 300; nebyla pro nás jiná pomoc, spr. nebylo jiné pomoci 299 (I, II); gen. záporový bývá přes míru po spojce než 242, v. i než; pod.: neměl příčiny tvořit nových výrazů, spr. nové výrazy 300; všeho toho necháváme minouti, spr. vše to 300; nepřiblížili jsme se míru vnějšího, spr. míru vnějšímu 305; neobracejí pozornost na drobných, spr. na drobné 273; toho není po ruce, spr. to 50; ani nepatrné dávky není zajištěno, spr. dávka není zajištěna 245; v. i najíti; nescházelo hlasů, spr. nescházely hlasy 300 (I, II)
Germán, mn. Germané, spr. Germáni 252
germanismy 18, 20, 177, 236, 254 (I, II), nové 19
Gmund, č. Cmunt (v. t.) 254
golomastyka (u Herrmanna), pružný jako g. 272
gorodovoj rus., skloňuje se jako Tolstoj 147; v. i ruská
groteskně, č. podivně 176

H

hádka 97
hadváb (mor.), hedváb 125
Hach, Hácha, Hála (Halla), Halan, Halánek, Hálek, Halík, Hálík, Haluš, Háša, Hašek, Havelka, Havlas, Havlásek, Havlena, Havlis, jm. osobní, z Havel (lat. Gallus) 25* (II)
haléř 253 (I)
Halík, Hálík, v. Hach
hálka (Hülse), strojené 221
harant (u Herrmanna) 272
harcovník (Plänkler, voj.) 180
harmonický, č. souladný 149
harmonie, č. shoda, soulad, dorozumění 303
Háša, Hašek, v. Hach
hašple; jezditi na hašpli (v hornictví) 251
Havel, jm. osobní, z lat. Gallus, podle Pavel (lat. Paulus) 25
Havelka, Havlas, Havlásek, Havlena, Havlis, v. Hach
házeti, 3. mn. hází, spr. házejí 88
hazór (dial.) 62
hebký (hebounký) 132

hezký (hezounký) 132; hezký kus, hezky daleko a p. = velký, velmi 139, 140
hlad zlatý (z lat. auri sacra fames), spr. prokletý hlad po zlatě 216
hladomření (Hungertod, lék.), spr. smrt hlady 77
hladovění (lék.), lépe hlad 79
hladověti, 3. mn. hladoví, spr. hladovějí 243 (I, II); hladovící, spr. hladovějící 177, 242 (I, II)
hladový; hladové nepokoje, hladová smrt, spr. nepokoje, smrt z hladu 216 (II)
hlásník (Meldereiter, voj.) 180
hlaviště (Kolben, voj.) 181
hleděti, hledati, hlédati (hlídati) 235
hledisko, 2. p. mn. hledisk 222; v. i -isko
hlemýžď (ob. šnek) 59
hlinovatka; na hlinovatkách, urč. místa 21
hlomozna (Munitionswagen, voj.) 181
hlubě (u Hanky) 13
hluš (u Hanky) 14
hmatatelný důvod a p. (podle něm. greifbar), spr. makavý 19
hmota (u Herrmanna), pivo 272
hnedle tak velký = skoro tak 141
Hodek, jm. osobní z Hodislav 25
hodina; použíti příznivé hodiny (podle něm. die günstige Stunde), spr. chvíle, doby, okamžiku 20
Hodkovice, jm. místní 25
hodný, hodně, výrazy zveličovací; hodný mráz, hodně hloupý, hodně lidí a p. 140, 141
Hodslavice, jm. místní 25
Hohenzollernové, hohenzollernský, spr. Hohenzollerové, hohenzollerský 91
hokrle (u Herrmanna), stolička bez lenochu 272, 312 (oprava)
holohlavost (Glatzkopf, lék.) 77
honička (v Stankově), honění dětí 85
hořící a horoucí 127
horizontálný, spr. horizontální, č. vodorovný 51
host; 1. p. mn. (u Hanky) stálé hosti 13
hošiště (podkrkonošské) 153
hra; naše zájmy jsou ve hře, spr. jde o ně 245
Hrabě, žen. tvar Hrabětová 255
hrací karty, v. t.
Hradec, jm. místní 24 (II)
Hrádek, jm. místní 24
hradisko (mor.) 153 (II); v. i -isko
Hradiště 24
hráti karty, spr. v karty 83 (I, II)
hřib, 4. p. hřib a hřiba 59
hřiště, spr. hřiště 114, 223 (II)
hromnice 126
hrot zasaditi, v. t.
hrozitánský 137
Hroznata, Hrozňata, jm. osobní 125
hrozně; hrozně se mýliti = velice 137 n.*
Hroznětín, jm. místní 24
hrozný; hrozná radost, hrozný rozdíl a p. = tuze veliká 137 n.*
hruškohlavost (apiocephalia, lék.) 75
hrůza lidí, ovoce atd. = tuze mnoho 137
Hübner, 2. p. Hübnera 31; v. i -er
hudba, 1. hudení, 2. sbor hudebníků 32 (II)
hůdě (jihoč.), děvče 127
Hugo, 2. p. Huga n. Hugy 274
hulvátský, z hulvát 132
humpolecký 132 (II)
Husinec, jm. místní, z Hus 287

CH

charakterisovaný (změnou), č. jevící se, prozrazující se, vyznačující se 51
charvatský 132
chef, č. přednosta 303
chladící válec (k ochlazování), spr. chladicí 181
chlap; chlape hloupá 57
chlapče, chlapčata (u Hanky) 14
chlapecký, z chlapec 132
chlapisko, chlapiště 153
chorobopis (Krankengeschichte, lék.), spr. popis nemoci 75
Choteč, jm. místní 25
Chotimíř, jm. místní 25
chramostejl 272
chtíti; chceme lidí celých, spr. lidi celé 244
chudokrevný (z něm. blutarm), spr. nedokrevný 74
chuť 127
chybění víček (lék.), spr. nedostatek 79
chyběti (u Sedlčan a Král. Dvora); 3. mn. chybí, spr. chybějí 217 (I, II*)
chýže, spr. chyše 299

I.

i — y v pravopise 65, 102, 285 n.*, 289 n.*
í se krátí za přízvukem: naříkati, ob. naříkati a p. 252
-ice, příp. jmen místních Lobkovice, Hodslavice a p. 25 (I)
-ící, příp. jmen příd., různá od -ící, chladicí — chladící 181
idea, množ. idee, spr. ideje n. idey 176 (I)
ie, po l v stč. é, veselé, skalé a p. 185
ignorance 251
-ích, v. lokál
-ilý, -lý, jména příd., utvořená touto příp. z příčestí min. sloves zvratných, bývají bez se, podržujíce význam zvratný nebo trpný: opilý = kdo se opil, dokonalý = co se dokonalo, je dokonáno; pod. zhovadilý, podezřelý, zachovalý, otrlý a j. 184*
imperialismus, č. panovačnost, dobyvačnost 148
impuls, č. podnět 149
-ín, příp. jm. místních Radotín, Tetín a p. 24; je totožná s příp. -in. významu přivlastňovacího, pův. -ín, -ina, -ino 287*
-ina, příp. zpodstatňující jména příd., skopovina (ze skopový) pícnina (z pící), obilnina (z obilní) 191 (II)
infinitiv; infinitivy slovenské na -ť mívají tvar dvojí, mrieť n. mrieť a p. 312; je viděti (stč. viděti), že . . ., je slyšeti, je znáti, je cítiti atd., nespr. je vidno 308 n.*; jest (byla) slyšeti slovenština, spr. jest (bylo) slyšeti slovenštinu a p. 177, 273 (I, II)
inscenace hry, č. vypravení 303
instinkt, č. vnuknutí a p. 178
instrumentál; polmi, spr. poli 176, zrakoma, spr. zraky 271; instr. má v slov. koncovku -ou (nikoli -ú), nad Tatrou, so mnou a p. 288; instrumentál doplňkový značí

skutečný stav (míti někoho otcem), předložka za s 4. p. značí jen platnost, kterou někdo nebo něco na sebe béře (míti někoho za otce) 280*; instr. doplňkový bývá přes míru u slovesa býti, v. t.
integrita (územní), č. neporušenost, neztenčení 303
inteligence (masy inteligence), č. vzdělanectvo 148
interpretovati (píseň), č. tlumočiti 148
intervence, č. zakročení 149, 304 (II)
intimní, č. důvěrný 149 (II)
intrika 251
invase, č. vpád, přistěhovalci a p. 149
-isko, v. -iště; 2. p. mn. -isk, hledisk, středisk 222
-isovati, příp. sloves jako katalogisovati, systematisovati a p. 223
-iště, příp. jmen podst., značících 1. místo (sedliště, hradiště), 2. příhanu (chlapiště, kafiště); na Moravě bývá častěji -isko, v Čechách -iště 152 n.* (II); -iště v novém názvosloví vojenském 181
-itelný 19, 23 (II)
-ivo (-vo), příp., kterou se tvoří jména podst. od sloves IV. třídy, pak i od jiných, stavivo, pečivo a p. 95

J

já; mně a mne 93, 176; 2. p. u mně, vedle mně a p., spr. u mne, vedle mne a p. 146, 176 298; 4. p. mně, spr. mne 111; 6. p. ve mne, na mne, spr. ve mně, na mně 176, 298; mně, mne a mě: 4. p. česala mně, drž mně, spr. mě 176, 210, proč právě mě, spr. mne 271, na mně, spr. na mne 271; 6. p. o mě, spr. o mně 271 (I, II)
jak; učení, jak je šíří P. L., spr. jaké 303; bylo tam více jak tisíc osob (ob.) = než tisíc (spis.) 192
jako; vyučovati jazyku německému jako předmět povinný, spr. jako předmětu povinnému 214
jakýkoli; jakékoli intervence neměly by výsledku, spr. žádné 304
Jana, jm. ženské 288
Janata, Janatka, jm. osobní 125
Janov 24
Janusova hlava, spr. Janova 78
Jaroměř (pův. Jaromíř), jm. místní 24 (II)
jasnovidectví (podle franc. clairvoyance) = jasnozření 61
jeden (číslovka) se vypouští z obavy před napodobením něm. ein 276 (II*)
jednoduchý se klade v téže řadě jako dvojitý, trojitý atd., jinak bývá prostý; slib jednoduchý (votum simplex), spr. prostý 32
jenž; člověk, jež, spr. jenž 211; vůli, jež pociťují, spr. již 274; z nějž, spr. z něhož 274; jejž pozbyl, spr. jehož 299; slovo, na nějž, spr. na něž 243; průvodce, jenž je vedli, spr. již 269; jenž absolutivní u Hanky 13; jenž se vztahuje jen k osobě nebo věci určité, který k neurčité 30 (II*)

jestvovati (ze slov.), býti, trvati, existovati 252
Ješín, jm. osobní 222
jetel, muž., v Stankově ta jetel 85
jeviště 153
Jihlava, jm. místní 87
jíti; n e š e l vůbec nikam, spr. nechodil 242
jitro; dobré jitro!, v. dobrý
j i t ř i t i, spr. jítřiti 299 (II)
jitrocel, stč. jitrociel, dial. jitrocín 160
jízda = 1. ježdění, 2. sbor jezdců 32
j i z l i v ě, spr. jízlivě 269
jmění 97, 104
jmeniny 126
Jména Ježíš 126
jména cizí, křestní, místní, podstatná, přídavná, ruská, složená, vlastní, ženská, v. cizí atd.; jména rybníků 127
jméno 104; n e s l jméno, spr. měl jméno, říkali, přezdívali mu 83
jmenovati = vysloviti jméno, jmenovati se = míti jméno, slouti; nazývati = dávati jméno, nazývati se = dávati si jméno, říkati si 183*
Josefov, jm. místní 24
ju (dial.), jo, ano 159

K

k; k a ku 126, k u svému umění, k u lití písma, k u konci, k u měření, k u vytažení, spr. k svému atd. 49, 78, 79 (I, II); skuliny b y l y k r o z e z n á n í, spr. bylo je rozeznati 177, 224 (I, II); k vůli, v. dále za »kvalita«
káceti, 3. mn. k á c í, spr. kácejí 115
Káča, Váša, 2. p. stč. Káčě, Váše, později Káči, Váši (i m. y) 291 (I, II)
Kadlec, 2. p. Kadlce 31
kadlub 287
kafiště (podkrkonošské) 153
kalhoty; k r á s n á k a l h o t a, spr. krásné kalhoty 282 (II)
kamarád, z Kamerad 125
kameník 136
kamenný 136
k a m e n o p r ů m y s l, -o v ý 20
kapitální skandál (praž.) 83
k a r a k t e r, č. ráz a p. 149 (II)
Karbanec, jm. rybníka 127
k a r d i n á l n í, č. základní 149
Karla, jm. ženské 288
Karlín, jm. místní 24
karty h r a c í (podle něm. Spielkarten), spr. karty 112; v. i hráti
katalogisovati 223
k a ž d o p á d n ě, spr. každým způsobem 116 (I, II)
kdo, slov. kto 278
kdy, míti kdy, v. čas
Klabava 87
klad; kniha ta z n a č í v českém písemnictví r o z h o d n ý k l a d, spr. jest mu ke cti, rozmnožuje počet dobrých knih 116
klamati, 1. os. rozkaz. neklamme (stč. neklamejme) 135
klásti někomu něco na srdce 62
klaucny (v Stankově), sušené hrušky 85
kluk; kluku klukovská, líná a p. 56, 252, 253
kněz, množ. kněží, stč. ta kněžie = kněžstvo, kněží (hromadně), ale tři kněži (jednotlivě) 123 (II)
k n i h t i s k, k n i h t i s k á r n a (podle něm. Buchdruck a p.), spr.

tisk, tiskárna 49
koalice, č. spojené, sdružené strany 303, 304
Kojetín, jm. místní, z osob. jm. Kojata 287
Kolínec, spr. Kolínec 286*
kolísati, spr. kolísati se (= kolébati se) 52 (II)
kolona (vojenská), č. oddíl 303
kombinace (dvou pohybů), č. spojení, sloučení 51
kominík 136 (I)
komise 136
komplex, č. kus země a p. 149
koňák (Pferdewärter, voj.) 180
konc (praž.), z něm. ganz 226
končetiny horní, dolní (lék.), lépe ruce, nohy 77
končiti; článek končí přehledem, spr. končí se 305 (I, II)
konec; koncem, na konec, při konci (stč.), do konce (dokonce), 225, 227; konec konců 127, 225
konečně a posléze 225 n.*; 1. zpívali, výskali a konečně (na konec) se dali do tance; 2. tato naděje konečně rozhodla (výsledek); 3. bylo o tom konečně (definitivně) rozhodnuto; 4. konečně to není nic zlého; 5. mně je to konečně jedno; 6. konečně! konečně sami! 227; v. i posléze
konečný (koneční), co přijde na konec, co je na konci, co je vykonáno do konce, přivedeno ke konci; řídčeji co má konec (v zápor. nekonečný, co nemá konce) 225
konekce, spr. konexe 112
konfese, č. vyznání 302
konflikt (s Mexikem), č. spor 303 (I)
kongres (sovětů), č. sjezd 303 (II)
koníček; mn. koníčkové n. koníčky 9; ti koníčkové běželi, ty koníčky běžely 11; v. i kůň
konkurence, č. soutěž 304
konstantní (teplota), č. stálá, neměnná 51
konsultovati (lékaře), č. poraditi se s ním 303
konsument, č. spotřebitel 149
kontrakce, č. stažení, smrštění, smrštivost 51
kopačka (v Stankově), rýč na brambory 85
kopanina; na kopaninách, urč. místní 21
kopný; je kopno (dial.), lze kopati 309
kořeniti = koření přimísiti; kořeniti se (nespr. kořeniti, podle wurzeln) = pouštěti kořeny, ujímati se; všecka moc koření v lidu, lépe pochází z lidu 54*
kořiti se, v. pokořiti se
koruna, z lat. corona 62
kostrč, spr. kostřec, 2. p. kostrce 78
Košice mn., 2. p. z Košice, spr. z Košic; 6. p. v Košici, spr. v Košicích 87
koštěný, spr. kotěný 113, 114
koukati, kouknouti (stč. kúkati, z něm. gucken), slovo staré a dobré 236 n.*, 299 (I)
koutek, 6. p. v koutkách, spr. v koutcích 83
kovodělník (podle něm. Metallarbeiter) 20
kovoprůmyslová továrna, spr. továrna na kovové práce, na zpracování kovů 20

Kozinec, jm. místní, z osob. jména Koza 287

kozlík 7

krácení kmenové samohlásky u podst. jmen díra — děrou a p. 94 (II*), u podst. jmen s příp. -č 114 (II)

krádež 36

krajina, 2. p. mn. krajin, slov. krajín 278

krajník (Charge, voj.) 180

král, král nad králi 127; Tří králů 126

kralický; Králická bible, spr. Kralická 128, 224

Královské Vinohrady, Král. Vyšehrad, Král. Obora atd. 159

kramář (z něm.) 62; Kramář, jm. osobní 95 (I)

krátkoprstí (brachyodactylia, lék.), spr. krátké prsty 75

krčinka (levák), pův. asi kršinka, z krchý (levý) 222

kreirovati nové skladby, č. přednášeti 148

křestní jména se skloňují: Vavro Šrobára, spr. Vavra, Hugo Richtra, spr. Huga n. Hugy, Charles Louis Philippa, spr. Charlesa Louise n. Karla Ludvíka 274; křestní jména ženská 288

krchňák (mor.), levák 222

krchý = levý 222

křídlo, 6. p. na křídlách (u Hanky) 13

křídlovaná (koroptev, z něm. geflügelt), spr. střelená do křídla 159

kritik 126

křižovatka; na křižovatkách, urč. místní 21

kromě toho (2. p.), mimo to (4. p.) 299

kršňák, kršňavý (z krchý), levák 222

křtiny 126

krumplovati (z něm. krumpeln) 222

krychov (v Stankově), hřbitov 85

který a jenž, v. t.

ku, v. k

kulturní svět, č. vzdělaný 303

kůň (stč. kóň); 4. p. jedn. kóň, kuoň (dosud vsednouti na kůň), časem koně 8, 9, 58; 1. p. množ. koni (zřídka koňové), od 15. stol. koně 9, 58; na Moravě se liší koně (do páru) a koni (porůznu) 122, srov. i vůl; tvar koně není dvojný 123; 2. p. koní n. koňů, 7. p. koňmi (nespr. koni) 123; shoda: koni Faraonovi vešli 10, obyčejně však: vrané koně běžely (nespr. vraní koně běželi) 5 n.*, 122

kup 124

kupní smlouva, lépe trhová 55*, 124 n.*

kur; kury 122; v. i slepice

Kuřim ž., jm. místní 224

kvalita, č. jakost 51

k vůli někomu = po přání, na prospěch někomu; k vůli úplnosti, k vůli obchodu, spr. pro úplnost, pro obchod, za obchodem a p. 53, 253 (I, II)

L

-l, příp. příčestí min. činného, t á h, t r h, t á h', t r h', lépe táhl, trhl 15, 268 (I)

láska; choditi na lásku (v Stankově), na práci za malou mzdu 85

l a t e n t n í teplo, č. utajené 51

lážový pohlavek (u Herrmanna) 272

leb, 2. p. lbi (podle kost), množ. lebky 126 (I)

l é č b a, lépe léčení 78, 104 (I, II)

ledečský, kdo je z Ledče; Ledecký, jm. osobní 131, 132

l e g i e myšlenek, č. řada 176

lehkokřídlý (u Hanky) 14

l é k o s p i s (dispensatorium, lék.), spr. spis o lécích 75

lenoch; lenochu líná 57

l e n o m l u v a (bradyphasia, lék.), spr. líné, pomalé mluvení 75

lepota (u Hanky) 14

l é t a d l o, spr. letadlo 181 (II)

léto; léta letoucí 127

lev 59

lháti, 3. mn. l h o u, spr. lžou 177 (II)

lhostejný; je mi l h o s t e j n o, spr. je mi jedno 274 (II*)

L i b u š i n o v a ulice, spr. Libušina 93

líc; rubu i l í c u, spr. líce 115

lid 286; množ. lidé 122 (II); původně jméno jednotné rodu žen. 7; v. i člověk

lidičky (stč. lidičkové) má sklonění ženské podle dětičky a jiných na -ičky; drazí lidičky, ti lidičky již umřeli 6 n.*

Lidmila, Lída, Lidka, Liduška, nespr. L u d m i l a 288

lidový, zavedeno Bartošem podle pol. ludovy 42

l í p o v ý, spr. lipový 114

l i p t a v s k ý (Liptauer), spr. liptovský 246 (I)

listina kandidátní, subskripční a p.; l i s t i n a (Liste) prodaných věcí, spr. seznam 126

listopad 160

l i s ý, spr. lysý 78

litovati 286 (II)

líti 286

Lobkovice, jm. místní 25

Lodgman 287

loch (v Stankově), sklep 85

lokál; lokál podst. jmen vzoru had má koncovky -ích (starší) a -ech (mladší) 312 (II); v k o u t k á c h, spr. v koutcích 83; na k ř í d l á c h, spr. na křídlech 13

lotr; lotře bídná 57; lotr lotrovský 127

louka; Královská n. Císařská louka, ob. na lukách 21

loupež 36

Lovec v Kroku (jubilejní vzpomínka) 93

L u d m i l a, spr. Lidmila 288 (II)

l u š t i t i sporné otázky, spr. řešiti 301; luštiti (dříve louštiti), ze slova lusk: luštiti hádanky, rebusy, šifry atd.; rovnice, úlohy atd. řešiti 191

luzný (u Hanky) 14

-lý, v. -ilý

M

majitel, spr. majetník 91, 299 (I, II*)
Maňata, jm. osobní 125
Manětín, jm. místní 24
mání; nebudeme nikdy pro takové bolševikování k mání, spr. nikdo nás na ně nedostane 117
Maniny, Na Maninách, jm. místní 21
manžel, 3. p. manželi, spr. manželu; 4. p. mn. manžele, spr. manžely 243 (I, II)
Mariánské Hory, spr. Mariánské 31
Marjána, Marjánka, jm. osobní z Marie Anna 31 (II)
Mars (hvězda), 4. p. Mart, spr. Marta 157
masy inteligence, č. široké vrstvy 148; masy lidí, č. množství, zástupy 303
másti se, mátl se 242
Mašín, jm. osobní 222
maznice (Öler, voj.) 181
mě a mne, mně, v. já
měkký, měkkota, měkce, měkčiti 135
měl, -i, mělké písčité místo ve vodě při břehu 185
mentalita (módní slovo) 276
měrba, lépe měření 78
měřiti; přímka měří 5 cm, je 5 cm dlouhá 253
Městec Heřmanův, pův. Heřmanovo Městce 24
metelný (stč.), co je od metly, metlou 216
methyl 136
mezi; opakování této předložky 19, 118 n.*; mezi-, předpona jmenná v meziříčí, mezinárodní a p. 157
meziprodej, nespr. 157
mezižeberní nerv (intercostalis, lék.), spr. žeberní 74
Michovec, jm. rybníka 127
míjeti; míjíc, spr. míjejíc 15 (II)
mikroskopický, č. drobnohledný 51
Milionaja ulice (rus.), 2. p. Milioné 147; v. i ruská
mimo jiných věcí, mimo dotazů, mimo toho a p., spr. mimo jiné věci, mimo dotazy, mimo to 117, 245, 254, 299 (I, II); v. i kromě
mimochod, mimochodník 64
mimořádně veliký, spr. neobyčejně 53
minimální (požadavek), č. nejmenší 149
míniti (stč. mieniti) 187
mír uzavříti n. sjednati 190; v. i zavříti
mířící destička (voj.), spr. mířicí 181
mířidlo (Visiervorrichtung, voj.) 181
misse, č. poselstvo 303, 305
místní jména a jich tvoření 24; jejich správné tvary se zjišťují 219; místní jména tvaru Boleslav jsou obyčejně rodu žen. (pův. muž.), jednotlivé odchylky místní jsou muž. (Dobříš, Olomouc) 224; místní názvy bývají často v čísle množ., na lukách a p. 21
místo ke hře (podle něm. Spielraum): poskytnouti někomu tolik místa ke hře, kolik . . ., spr. tolik volnosti, tolik vůle 19 (II)
mistr krejčovský a mistr tesař, houslař 254
míti, 1. os. mám (stč. jmieti, jmám)

104; měla (míti) a mněla (mníti) 93; míti o b ě d a, spr. oběd 274 (I); míti něco do sebe (spr.) 192; v. i do
mitmem, mitmamo, v. mitvem
mítvať sa v knížkách a p. (dial.), přemítati je 64
mitvem, mítvem, mitmem, mítvavo, mitmamo (dial.), střídavě, šikmo, napříč a p., z kmene mi- 64
mizeti, 3. mn. m i z í, spr. mizejí 115, 146, 298 (I, II)
m l u n o (z rus.), lépe elektřina 157
mluviti; k peru mluviti 253
mne, mně, v. já
mnoho a velmi 301; tolik — m n o h o-l i, spr. kolik 19 (I, II*)
-mo, přípona příslovcí jako darmo, kradmo a p. 192
m o d i f i k a c e, č. obměna 51
modř, z příd. jména modrý 31
m o d r o v i d (cyanopsia, lék.), spr. modré vidění 75
mohutný, mohutý 127
monument 250
m o r á l n í, č. mravní 303
Morava 87
mordský, mordiantský (zveličovací) 139
mostecký, dříve mostský 94
motolice (lék.) 76
m o ž n o s t (módní slovo) 276*, 307
možný, pův. mocný, zámožný; později to, co je v něčí moci 163
m r á k o t n ý s t a v (Dämmerungszustand, lék.), spr. mrákoty 74
muchomůrka (ob. muchomurka) 160
můj (z mój) 71; můj, tvůj, svůj: 7. p. s v o j í důvěrou, s v o j í ryzostí, spr. svou 271, 301; 1. p. mn. t v o j í rodiče, spr. tvoji 271
Musset, 2. p. Musseta 252
mužíček (v Staňkově), hastrman 85
m u ž o d ě s (androphobia, lék.), spr. úzkost před mužem 75
mzda, 2. p. mn. mezd 96

N

n se mění v ň: posunky — posuňky a p. 95
ň se mění v n: Plzeň — Plzenka a p. 95
na; na a se 126 (II); oceli přibývá n a t v r d o s t i, spr. přibývá tvrdosti 53; ušetřiti n a č a s e, spr. ušetřiti času 53; pracovati n a n ě j a k é m ú k o l u, spr. o úkolu 244 (II); pracovati n a republice, spr. o republice 116, 306 (II); n a p r o s r i e d (slov.), spr. naprostred 278
nábojnice (Patronenhülse, voj.) 181
nabrati, 1. os. n a b é ř u, spr. naberu 112
nač 273
nad 133 (II)
N a d b a l k á n (podle něm. Überbalkan) 30
naddůlní 135
n á h l e d (Anschauung), spr. názor 79
n a h l í ž e n í do hrtanu (lék.), lépe pohled 79
nahraditi, n a h r a ž e n, spr. nahrazen 298
n a h r a ž e n í, spr. nahrazení 114
nach 14, 31
nacházeti ke komu (stč.), přicházeti, choditi k němu 255
nachový 31

najati, spr. najmouti 176
najíti stejného pochopení, spr. stejné pochopení 244
najmouti; najmul, spr. najal 115
nalézati se ve stavu demise, spr. býti ve stavu demise, ohlásiti své vzdání úřadu 306 (I, II)
naleziště 153
nápinky, od napnu 63
napjetí, spr. napětí 126, 210 (I, II)
napnouti, příč. trpné napiat n. napjat 126
naposled, naposledy 230
nárazniště 153
naraženiny (Dullen, voj.) 181
nařikati, spr. naříkati 252 (II)
narozeniny 126
naskrz, naveskrz, skrz naskrz, spr. 196*
následkovati (folgern); z toho jsme následkovali, že..., spr. soudili, usuzovali 208
následovati něčemu (nespr.); 1. následovati po něčem, za něčím (nespr. za něco), kde má býti pojem následování zvlášť určitě vyjádřen; 2. následovati někoho (2. p.), kde jde o následování nějakého příkladu nebo rady; 3. následovati někoho (2. nebo 4. pád), po někom a p., kde je řeč o chůzi za někým; z toho následuje, že..., spr. z toho plyne, vyplývá 205 n.* (I)
následovně (nespr.) 54 (I, II)
následující = co následuje, co přijde hned za tím, další (v následující kapitole, v další); následující osoby, následujícím způsobem, spr. tyto, tímto 208 (I, II)
nasobitel, 4. p. jedn. nasobitele 157
nastati 186
nástavek cementový (Zementstrecker) 63
nastavší, spr. nastalý 115 (II); v. i -ší
nastřihati, spr. nastříhati 252
náš; navázala na naší tradici, spr. naši 176
nával (u Hanky) 14
navázati (jednání) = přerušené jednání obnoviti, nikoli zahájiti 159
naviti; rozk. způsob naviťe (u Hanky), spr. navijte 13
navštiviti, spr. navštíviti 252
nazvednouti, lépe nadzvednouti 82
názvosloví vojenské 179 n.*
nazývati se, v. jmenovati
ne, ne-, v. zápor
nebezpečí; souhlasíme s každým postupem, též i na nebezpečí války (podle něm. selbst auf die Gefahr hin), spr. třeba z toho vznikla válka 30
nebožtík 63
něco, v záporné větě nic: neměl smyslu pro něco jiného, než..., spr. pro nic jiného 299; v. i zápor
nedochůdče 74
nedopalek 74
nedopita 74
negace, v. zápor
nehorázný 160; v. i zápor
něj, v. on
nejdéle do sv. Jana Křtitele (spr.) 227
nejjasnější 135
nejméně 227 (II*)
nějž, v. jenž
nekonečný, konce nemající 225
Německo-Rakousko, spr. německé Rakousko 118

nemožný (stč.), bezmocný 163
nenáviděti n ě c o, spr. něčeho (2. p.) 146 (I)
n é p a m ě t n o s t (lék.), v. bezpamětí
neplátežný, v. plátežný
nepohodnouti se 160; v. i zápor
nepředsudný 61
n é s t i jméno, v. t.
nesvár — svár 160; v. i zápor
nesvorný, souvisí se slovesem sevříti 160
n e u p r o s n ý, spr. neúprosný 303
neúroda 71
neurvalec — urvalec 160; v. i zápor
neuspěchaný (u Majerové) 210
n e z m ě r n ý, lépe nesmírný 111 (I, II)
než, spojka odporovací (= ale), jen v jazyce knižním 220; než, příslovce: d o s t a n e n e ž kosti, spr. jen kosti n. nedostane než kosti 83 (I); nemám jiného života než m a t č i n a, spr. než matčin 242; než po příslovci příliš, v. t.
něžný (u Hanky) 14
-ní, příp. slovesných jmen podst., bývá odstrkována a dávána neprávem přednost jmenům s předp. -ba anebo bez předpony 78; v. i podst. jm. slovesné
nic jinak = ne jinak; stává ve větách kladných 256
nikdo a žádný 128
nn v českém pravopise 135; mění se dial. v dn, panna — padna 104
-no, ve výrazech ondyno, stč. onenno a p.; je to snad zbytek zájmena on jako -to v tento 220
Nočena (u Hanky), luna 14
noční, příslovce času nočně 226
noha; 3. p. k n o h o u m, spr. k nohám 15; 7. p. pod n o h a m i, spr. pod nohama 299 (I)
nominativ množný vzoru had, oráč přijímá u jmen neživých tvar akusativní; v jistých případech bývá i u jmen živočišných (koně, raky a p.) jak v češtině, tak zvl. v slov. 8 n.*; v. i -ové; v B. jest slyšeti s l o v e n š t i n a, spr. slovenštinu 273 (II), v. i býti; nominativ m. záporného genitivu, v. t.; nominativ ve výrazech cítím se zdráv a p., v. doplněk
n o m i n o v a t i, č. jmenovati 149
n o r m á l n í (průběh), č. správný (opak: vadný) 51 (II)
n o s e n í, spr. nošení 116 (I, II)
notný, notně (= co je podle not, náležité), vzato za výraz zesilovací, notný kus práce, notně vypráskati 140
nová slova u Hanky 14
n o v o t v o ř e n ý, spr. nově tvořený 75
N u s l e-Ú d o l í, spr. Nuselské údolí 223 (I)
n ů ž (holičský), spr. břitva 282

O

o, předložka; zabíjeti se o k r ů p ě j vody, spr. pro krůpěj 212; muž o t m a v o h n ě d é m v o u s u, spr. s tmavohnědým vousem 146, vzduch o j i s t é m t l a k u, spr. vydaný jistému tlaku 52, 138 (II*)
o-, ob-, předpona; ob- bývalo před sa-

mohláskami, před l, j, n, r, v (obouti, oblízati, objíti, obnoviti, obraziti, obvrátiti = obrátiti), o- před souhl. jinými (ocházeti, obájiti atp.), časem se však i sem šíří ob- 218; o-, ob- měnivá slovesa nepřechodná v přechodná, plakati nad něčím — oplakávati něco 234
ô v slov. zní uo, = čes ů 72
ob-, v. o-
obdivovati něco, spr. obdivovati se, podivovati se něčemu 113, 244, 269, 298 (I, II)
obdržeti a dostati; obdržeti = dosíci něčeho úsilím, na př. obdržeti žádané místo, ale dostati neštovice 32; obdržeti pokyn, peníze, psaní, soli, tabáku a p., spr. dostati 273
obecnice (u Žídka) 182
obejmouti, obejmul, spr. objal 298 (I, II)
obejmutí, spr. objetí 242 (II)
obezdíti 244
obětivo, slovo nové, nespr. 95
obhospodařovati (pole, statek), spr. vzdělávati, obdělávati, spravovati 243, 274
obchodovati; bankovní papíry byly obchodovány, spr. bylo s nimi obchodováno 94
obilina, obilovina, lépe obilnina 191; v. i -ina
objímka 287
obléci; obleč se, spr. oblec 177
obléhati, trvací tvar k oblehnouti 265
obligace, 2. p. mn. obligací 126; v. i -ce
obmeziti, lépe omeziti 218; v. i o-
obmýti, lépe omýti 218; v. i o-
obnášeti; honorář obnášel 2480 K, spr. činil 117 (I, II*)
obnos, spr. částka, suma, peníze a p., 91, 116, 242, 243, 271 (I, II*)
obojňák (lék.), lépe androgyn, hermaphrodit n. obojpohlavní člověk 76
obráběcí 255
obraceti, 3. mn. obrací, spr. obracejí 146
obrat; na obrat, na obrátku, co by se člověk obrátil, ihned; obratem pošty 216
obratní odpověď (podle něm. postwendende Antwort), spr. odpověď obratem (pošty) 216
obrubeň, v. futro
obručeti něco, bručeti na něco 234; v. i o-
obrůsti 218
obrýlený (u Majerové) 210
obtékati, jiné jest otékati 218; v. i o-
obydelní stavení, spr. obytné 32
obývati něco (pokoj, I. poschodí a p.), spr. obývati někde (v pokoji, v I. poschodí a p.) 113, 242 (I, II)
obžalovanost; byl dán v obžalovanost, spr. byl obžalován, byla naň vznesena žaloba 274
obžinky, spr. obžínky 252
ocel; obě oceli, spr. obojí ocel 52; v. i číslovky
ocitnouti se, ocitl se, spr. octnouti se, octl se 224 (I)
oč, že . . ., z pův. oč platí, že . . . 39; v. i platiti
očistiti 234
od, (stč.) ot 98, 133
odběrník (Fassungsjournal, voj.) 180
odbourání cen, spr. snižování, zmiňování, úprava, stlačování 159

odbývati slavnost, spr. konati 116 (I, II)
oddáliti 135
oddech 133, 135
oddělíti (stč. otdělíti) 98, 135
odebrati, 1. os. odeběřu se, spr. odeberu 146
odečítati, spr. odčítati 52
odehrávati se 19, 20 (I, II)
odejeti, spr. odjeti 146
odejímati, spr. odnímati 52
odejmutí, spr. odnětí 115
odepříti, 3. mn. odepřou, spr. odeprou 177
odhlas (Parole, voj.) 180; v. i příhlas
odjed, nespr. 76, 77
odnožovati se (u Majerové) 210
odolný, spr. vytrvalý, houževnatý, pevný 301 (I)
odpočinouti si; odpočal si, spr. odpočinul; odpočatý, spr. odpočinutý 242, 243 (I)
odpomoc (podle něm. Abhilfe), spr. pomoc 74
odpověděti (stč. otpověděti) 98; 3. mn. odpoví, spr. odpovědí 243 (I, II)
odrati 234
odsud 133
odtéci a otéci 135
odtok a otok 135
odtud 133, 135
odvislý od něčeho, spr. závislý na něčem 53, 177
oficielní zpráva, č. úřední 303
ohava; ohavo šeredná 56
ohled; bráti ohled nač, spr. ohlížeti se, míti zření nač 117 (I, II); v každém ohledu, spr. po každé stránce 298, 306 (I, II); z ohledů zdravotních, spr. z důvodů 306
ohledati něco, hledati něčeho 234; v. i o-
ohledně toho psaní, spr. o tom psaní 117; ohledně hranic, spr. co do hranic 117; měl štěstí ohledně dětí, spr. s dětmi 177; nejistota ohledně následků, spr. o následcích 177; dotaz, mínění ohledně výživy, spr. o výživě, stran výživy 244; krok ohledně míru, spr. k míru a p. 244 (I, II)
ohražení, spr. ohrazení 114 (I, II)
ochat (u Hanky) 14
-oj, -oje, koncovka jmen ruských, v. t.
-ojc (v Stankově) m. -ovic, Kubíčkojc Franta 85
okase nespr. 272
okenice 136
okořeniti 54
okotrč, v. vokotrč
okrájený 253
okres Jičín a p., spr. okres jičínský 149, 251
okrsek, okrslek n. okršlek, 2. p. okrsku n. okršku 222
Oldříš, jm. místní 25
olejovina 159
Olomouc, v spis. češtině žen., na Moravě muž. r. 224
omítaný 253
omýti 234
on; 2. p. zastává se, dotkne se jej, spr. ho 274; do něj, od něj, u něj, z něj, spr. do něho, od něho atd. 31, 94, 176, 274; 4. p. muž. vídal jsem ho (východ slunce), spr. jej 298; žen. přes ni, spr. přes ni 176; stř. ho, m. je 111; zvyknouti si na něj (pole), spr. na ně, lépe mu 274; 3. p. k ni,

spr. k ní 176 (I, II); 3. p. množ. jim, slov. im 278
ondy, ondyno, spr. 220
onehda i onehdy 220; v. i -dy
onen; z ostatních úloh vynikla ona paní D., spr. úloha paní D. 117 (I, II); ono teplé a intimní, zpodstatňování podle němčiny 178
opakování výrazu ke vzmocňování: div divů, div divoucí a p. 127; opakování přívlastku u dvou podst. jmen bývá nutné, jsou-li různého rodu n. čísla: věčný pokoj a věčná sláva 19; opakování předložek, v. t.
opatrovati, opatřovati, tvary nedokonavé k slovesu opatřiti, pův. významu téhož (hleděti, obhlížeti); opatrovati znamená nyní bedlivě si něčeho hleděti, má u sebe 4. pád (nikoli 2.) 234 n.* (I)
Opava, jm. místní 87
opilý 185 (II); v. i -ilý
opíti 234
oplakávati něco 234
oplatiti 234
oploštiti, oploštělý a p., spr. zploštiti, zploštěý a p. 77
opodstatněný, lépe odůvodněný 79
oportunita; závisí to od úvah oportunity, spr. na dobrém uvážení věci 246
opracovati (dokonavé), vykonati práci na povrchu kolem dokola, oškrábati, ohladiti, očistiti; tvar trvací je opracovávati 51, 158
opratník (Longenführer, voj.) 180
oproti tomu, spr. proti 177 (I, II)
opsati 234
opuštěně; ležel opuštěně, spr. opuštěn 82
orlíček 39
ortel, 4. p. mn. ortele, spr. ortely 146
orthoepie, č. pravomluv 100
orthografie, č, pravopis 100
oryti, lépe obrýti 218
osaditi (nyní častěji obsaditi); osaditi kraj, město obyvatelstvem, vojskem, osaditi soud a p.; odtud i osádka 217 n.
osádka (stč.), posádka 218
osámovaný 253
osazenstvo (Belegschaft), lépe osádka 217 n.*
osázeti 234
osmosa 253
ostatky 126
ostraha (Sicherung, voj.) 181
ostřelovati město, spr. stříleti na město 243 (I)
ostrovid 62
ostuda; ostudo ostudná 56
oštěpiště (stč.) 153
otevříti, 3. mn. otevřou, spr. otevrou 52
otříti 234
otrlý, kdo se otřel 185; v. i -ilý
-ou, koncovka 2. a 6. p. dvojného čísla, od obou rukou, na obou nohou, nespr. na schodou, se schodou 153 n.; -ou v 7. p. jedn. jmen slovenských, nad Tatrou, so mnou a p. 288
ouborky (v Stankově) 85
-oucí, příp. jmen přídavných ve výrazech div divoucí, léta letoucí a p. 127
-oučký, příp. jmen přídavných tvaru běloučký 127
outěk (u Hanky), útěk 13
-ov, přípona ve jménech místních tvaru Benešov 24

-ová, příp. jmen ženských, v. t.
-ové, koncovka 1. p. množ., její rozšíření 62
ovlivněn býti, spr. státi pod vlivem někoho 244 (I)
ovšem, pův. = každým způsobem, nyní = arciť, rozumí se a p. 159
ozubený (gezähnt, lék.), o živých tvorech lépe zubatý 77
oželeti něco (želeti něčeho) 234; v. i o-

P

pacinka 222
pád (mluvnický); 1. pád, v. nominativ; 2. pád, v. genitiv; 3. pád, v. dativ; 4. pád, v. akusativ; 6. pád, v. lokál; 7. pád, v. instrumentál
padnouti; kabát dobře padne, spr.; kabát bude dobře padnouti, spr. dobře padne; přítomný č. dokonavého slovesa má tu význam obecně platný 16 n.*, 57; ministerstvo padlo 263
Pach, jm. osobní z Pavel 25; v. i Pál, Páša, Pavelka
pajč 226 (I, II)
pak 61 (II)
pakliže = jestliže však (nikoli za pouhé jestliže) 243 (I, II)
Pál, Pála (Palla), Palas, Pálko a p., jm. osobní z Pavel 25; v. i Pach, Páša, Pavelka
palivo, v. topivo
pamáda, spr. pomáda 125
panenka, v. žemle
panchart, z něm. Bankhart 62, 120*
panika, č. zděšení, hrozný zmatek 303
panimáma, spr. panímáma 252 (II)
pankhart, -ice, -ský, -stvie, v. panchart
panna a pana 135
panovati; v tom panuje jednotnost, spr. jest, jeví se 53 (II)
papírová nouze, spr. nouze o papír 216
paprsek n. paprslek (stč. i papršek, papršlek), 2. p. paprsku 223
paprskovati (strahlen), lépe zářiti, svítiti 256
paralelně, č. souběžně 51
Paříž se skloňuje jako Jaroměř 126
Páša, Pašek, jm. osobní z Pavel 25; v. i Pach, Pál, Pavelka
patřiti; jak se patří (výraz zvelič.); jak se patří hlad = notný, pořádný 139, 140
patrný; tikot hodin stal se patrným (podle něm.) 177
pausa (jednodenní), č. přerušení 148
Pavel, z lat. Paulus 25
Pavelka, Pavlas, Pavlásek, Pavlát, Pavlata, Pavlena, jm. osobní z Pavel 25, 125; v. i Pach, Pál, Páša
pažení (stavit.), prkna zahrazující otvor; v jazyce obecném = futro 284 n.*
pec, 2. p. do pece, spr. do peci 50, 159
pecné, v. pečné
pečalný (z rus.), starostný 14
pečné, poplatek za pečení chleba; pecné, poplatek z peci 62
pečoft 226 (I, II)
pekelný (zvelič.), měla pekelnou radost 139

pěkný, výraz zveličovací, na př. pěkné peníze a p. 140
pelestý (u Hanky), strakatý 14
Pelhřimov, jm. místní 24
Pergotti, žen. tvar Pergottiová 255
perkusse (lék.), č. poklep 74
perle, spr. perla 83, 115
pěst, 1. mn. pěstě, spr. pěsti 176 (II); jednati na svou pěst, spr. o svém umě, na svůj vrub 27
pestrotkárna, spr. tkalcovna pestrého zboží 254
Pešť, 2. p. do Pešti 126
pět; jste jich pět (v Stankově), jest vás pět 85
pipel, piple, piplík, z tiplice 254
písek; na pískách, urč. místní 21
píseň 286
píseňka (u Hanky) 14
písmena, spr. písmeno 222; písmena velká v názvech časopisů 126, 255, ve jménech svátků 126; náměstí a lípa Svobody 217; v. i česko-slovenský, evangelický
písmenka, spr. písmenko 128, 160
písmolijna (podle něm. Schriftgiesserei), spr. slévárna písma n. písmen 49
pístnice (Kolbenstange, voj.) 181
píti 286; píme (u Hanky), spr. pijme 13
pítiti se, utvořeno dekomposicí ze zpíti se (v. t.) 63
pivo 286
pivovár, spis. pivovar 160
Plaček, jm. rybníka 127
Plaške, paní Plaškeová, spr. Plašková 31
plátce, kdo platí 36, 92
plátež (mor.), placení 36
plátežník, lichvář n. kdo nerad platí, platiti nemůže 36
plátežný, kdo správně platí 36
platitel, lépe plátce, v. t.
platiti (zaplatiti) má vazby: 1. platiti obchodníkovi za zboží n. zboží, řemeslníkovi za práci n. práci, domácímu za byt n. byt; 2. platiti lékaře, krejčího, divadlo a p. (t. j. výkon jeho); platiti loket sukna po 3 zl. n. 3. zl. za loket sukna n. sukno 3 zl. za loket; 3. platiti za někoho, po koruně, od práce, od křtu a p.; 4. platiti z bytu, z kusu dobytka a p. (pův. s bytu); 5. žito platí dnes až 800 K, aspra platí 4 peníze bílé; kůže platí, zboží platí, spr. (jiného významu jest: kůže je drahá); ten peníz platí, neplatí; 6. platí život, čest, hrdlo (4. p.), později platí ruka n. platí o duši; 7. platiti málo (stč.) = býti málo platným; smlouva a p. platí (má platnost); platí!; v stč. o sázkách: oč platí? platí o tolik a tolik: oddtud novočeské oč, že . . . n. že . . .; 9. to platí i o něm, o tom, spr. = to má platnost i o něm, o tom; to na mne neplatí (vulg., ale ne nespr.); to nařízení platí pro okres X (spr.), jiného významu jest: to se ho týká; 10. to platí tobě, má návštěva platí tobě, spr. to se týká tebe, padá, jde, míří na tebe, to říkám tobě, k tobě jdu, přicházím a p.; platí za poctivého člověka, spr. pokládají ho za něj, každý říká, myslí, že je poctivý atp. 33 n.*, 83, 91 (I, II)
platný; 1. platící, na př. stč. lidé platní, peníz platný; 2. přen. co platí, co má cenu, vážnost, co je

člověku na prospěch, na pomoc, na př. platnější vrabec v hrsti, co platno, nic mu to nebylo platno 38*
plebiscit, č. hlasování lidu 303
plésati (u Hanky) 13
plešatost (Glatzkopf, lék.) 77
pleura (lék.), pohrudnice 74
plnící otvor (voj.), spr. plnicí 181
plnokvětný (u Hanky) 14
plundrovati, z něm. plündern 62
plynouti 286
pnutí, spr. pětí, napínání, rozpínání 52
po, předl. ve výrazech po tmě, po ránu (stč. též po měsíci, po noci, po mraze) 192
poblouzení, od pobloudíti 61
Pobočník, jm. rybníka 127
početný (Standesführer, voj.) 181
počínek, od počnu 63
počítati s náladou, spr. míti na ni zření, přihlížeti k ní, dbáti jí; počítati s pomocí, spr. spoléhati na ni, doufati v ni 304 (II)
počíti s nákupem, s výrobou atd. (podle něm. mit etw. beginnen), č. počali je kupovati, kupují se; počíti s Bohem, s boží pomocí atd., spr. 21; v. i začínati
pod 113
podati a poddati 133, 135
podbíti pod sebe národy atd. (stč.) 263
poddati 133, 135; poddati se komu 263
podezřelý 185; v. i -lý
podiskutovati si, č. pohovořiti si 303
podkládati, v. podložiti
podlehnouti (podléhati); podlehnouti pod koho, komu n. čemu (spr.), na př. podlehnouti, podléhati pokušení, zármutku, moci, právu, zákonu, soudu, trestu, poplatku, vlivu, změně a jinému, co na nás naléhá, tlačí; nespr. ve významu otřelém: to nepodléhá žádné pochybnosti, m. o tom nikdo nepochybuje 261 n.*
podlézati někomu 263
podložiti se (podkládati se) pod něco, pak něčemu, někomu 265
podmaniti někomu (stč. i pod někoho) 263
podnětný (z podnítiti) 61
podnikavec 159
podniknouti, význam pův. pod něco vejíti 222
podpis 97
podpořiti, spr. podporovati, podpory poskytnouti, podporu dáti, pomoci 116, 182*, 243 (I, II)
podporovati (podepříti) 133
podrobiti někomu (stč. i pod někoho) 263
Podskalí 133
podstatná jména tvaru Káča a jich skloňování, v. Káča; podst. jmena slovesná bývají bez zvratného se, v. zvratné; bývají přes míru 90, 177, 244, 246, 276, 306, 307 (I, II)
podviseti nad něco, spr. viseti dolů přes něco 83
pochod; pochodem v chod (voj.) 180
pokládati za to, spr. míti za to 117; pokládati někoho přítelem, spr. za přítele 280 n.*
poklusem v klus (voj.) 180
pokořovati se někomu, jiné je kořiti se 212

pokoušeti se, 3. mn. p o k o u š í se, spr. pokoušejí 115 (II)
pokrytý potem, v. pot
pole, 7. p. mn. p o l m i, spr. poli 176 (I)
poloviční 298
pomocí; pomocí bratrovou (= jeho penězi, půjčkou, darem a p.), s pomocí boží, s pomocí dělníků (jestliže při tom pomáhají); ale p o m o c í ohně (podle něm. mit Hilfe, mittels), spr. ohněm 58 (I)
popel, 2. p. z p o p e l e, spr. popela 299; 3. p. p o p e l i, spr. popelu 243 (II)
poptávati se po něčem; a k c i e j s o u p o p t á v á n y, spr. jest po nich poptávka 94
pořádek slov, v. slovosled
pořádný, pořádně (= po řádu, jak slušnost káže), s významem zveličovacím ve výrazech pořádný mráz, pořádně hloupý a p. 139, 140
poraziti nepřítele 263
posádka, stč. osádka 218
posedlý 185; v. i -ilý
posice, 2. p. posicí n. posic 126; v. i -ce
posílati (stč. posielati) proti rus. posyłať 285 (I)
poskytovati o p o r u, spr. opory (2. p.) 305 (II)
p o s l e d n ě j š í; odkazuje-li se jím prostě na věc naposled jmenovanou, stačí zájm. tento 177
poslední, z kmene sled-, který je v sledovati, slíditi 230; jde-li o označení věci nejblíže předcházející, stačí zájm. tento 54
posléze (2. stupeň kmene posled-), místy poslíz, poslíž; značí později, pozdě, klade se n e s p r. m. konečně, na konec; 3. stupeň nejposléze zanikl 230 n.*
poslouchati j e, spr. jich (2 p.) 146, 178 (II)
pospíš (později), omylným pojetím m. poslíž, posléz 159
p o s t r á d a t i n ě c o, spr. pohřešovati něčeho 115, 298 (I, II)
pot; obličej je p o k r y t p o t e m, lépe pot teče po obličeji, potí se v tváři, na tváři vyráží pot 76
potok; v potocích, urč. místní 21
potřebí; a b s o l u t i s m u s je potřebí, spr. absolutismu 244 (II)
potýkati se, tvar trvací k potkati se 235
pouštěti, 3. mn. p o u š t í, spr. pouštějí 146
pouť 127
pouzdro 287
p o u ž i t i, spr. použíti 115 (II); použíti n ě c o, spr. něčeho 112, 116 (II); o n b y l p o u ž í v á n, spr. bylo ho používáno, používali ho 117 (I, II)
pověděti, 3. mn. p o v í, spr. povědí 115 (I, II)
p o v i n n e n, spr. povinen 114
povolání 235, 236
povolaný, příd. jm. ze slovesa povolati (v. t.); povolánu býti = býti schopnu, míti povinnost, spr. 235 n.*
povolati; 1. zavolati, 2. obeslati, pozvati, 3. ustanoviti (povolaný = ustanovený, způsobilý) 235
povýšiti, zvýšiti, rozkaz povyš, zvyš, v 6. třídě povyšovati, zvyšovati 219
povzbudivě (u Majerové) 210
p o v z n e š e n í, spr. povznesení 305 (I)

pozbýti; jejž pozbyl, spr. jehož 299 (II)
pozoren býti něčeho, spr. pozorovati něco, všímati si něčeho 273; je pozorno (na Dobříšsku), je ticho, takže je velmi zřetelně slyšeti 309
požářiště (Brandstätte, voj.) 181
pracná chasa (u Hanky) 13
pracovati na republice a p., spr. o republice 116, 306; v. i na
přáti někomu (si) něco, spr. něčeho 117, 298, 305 (I, II)
Právčice, jm. místní 31
pravda pravdoucí 127
Pravda, jm. místní 31
Pravětice, Pravice, Pravíkov, jména místní 31
praviti; k peru praviti (stč.), diktovati 253
pravítko 132 (I)
pravomluv, orthoepie 100
Pravonín, jm. místní 31
pravopis český 65 n.*, 97 n.*, 129 n.*, 289 n.*; pravopis Hankův 14
pře-, předpona 220
preč, přeč, v. pryč
před-, předpona slovesná, je významu pouze místního 158
předati ministerstvo, úřadům, spr. odevzdati 116, 245 (I, II)
předavné, peníze na úhradu předavku, t. j. částky, o kterou se někdo předal 189
předbíhati něčemu (událostem, rozsudku), spr. předbíhati, předstihovati události a p. 200*
předbouřný (u Majerové) 210
předehřátý, spr. již napřed ohřátý 53, 158; v. i před-
předejíti (předcházeti) něčemu, spr. předejíti před něco (ve významu hmotném), předejíti něco (v přeneseném); předcházeti někomu dobrým příkladem, spr. býti mu dobrým příkladem, dávati mu na sobě příklad atp. 53, 116, 178, 197 n.*, 275 (I, II)
předešlý bývá nespr. m. výše uvedený, jmenovaný 52
předcházeti, v. předejíti
předložka se opakuje, kde dvě podst. jména nejsou spolu těsně spojena, z Prahy a z venkova, ale z těch hromů a blesků 18, nebo kde pádem předložkovým je »to vše«, po tom všem, spr. po tom po všem a p. 271; totéž jméno nemůže býti spojeno s dvěma předložkami, na př. před a po válce, do a z města, spr. před vákou a po válce (po ní), do města a z města a p. 244 (I, II)
přednášeč, spr. přednašeč 114
předpotopní (praž.) 83
předsázka (podle něm. Vorsatz) 222
představovati knihu, spr. býti knihou 116
předvzdělání, spr. předchozí vzdělání 274
přehledná mapa (podle něm. Übersichtskarte), spr. mapa 112
přehlídka vojska, přehlížeti vojsko, spr. 126
přechodník; u Hanky mívá příp. -uc (nemohuc a p.) 14; bývá kladen nespr.: vyjdouc vzkřikla, spr. vyšedši 83, přijda viděl, spr. přišed 113, vběhnouc volala, spr. vběhši 178, pohlédnouc zarazila se, spr. pohlédnuvši si 271 (I, II); přechodník v mluvě lidové ustrnuje i při podmětech stejných v tvaru muž., vojáci stoje

(v stoje) spali, modlila se kleče (v kleče) 83, 249; jiný je přechodník ve větách, kde je podmět přechodníku neurčitý anebo od podmětu slovesa určitého různý; mívá příp. -íc, -ouc (pův. -íce, -ouce): on je tak říkajíc dítě, vyjímajíc, počínajíc atd.; tvar mužský, takřka, vyjma a p. je mladší 248 n.*
překážeti, 3. mn. p ř e k á ž í, spr. překážejí 115
překořeniti 55
přelud (u Hanky) 14
prém (nč. prým, prýmek), premovati, z něm. Bräme, verbrämen 222
p ř e m í r a obtíží (podle něm. Übermaß), spr. nesmírnost obtíží, nesmírné, nadlidské obtíže 306
přemístiti 244
přemostiti 244
p ř e p a d n u t í, spr. přepadení 305 (I,II)
présens historické 252; v. i přítomný
přesoliti 244
přestati a přestáti 186; přestati, přestávati na něčem, dosti míti na něčem 166
Prešpurk 24; v. i Wilsonovo město
Přibyslav, ob. Přibyslava, jm. místní 87
přibývati; p ř i b ý v a j í o b t í ž e, spr. přibývá obtíží 242; p ř i b ý v a j í c í boje, spr. množící se 244; přibývá n a n ě č e m, v. na
p ř i b y v š í, spr. přibylý 115
přič (stč.), v. pryč
příčestí minulé činné t á h', t r h', t á h, t r h, lépe táhl, trhl 15, 268; příčestí trpné m. vazby přechodníkové 52; byl všecek r o z z l o b e n ý, měl honitbu n a j a t o u, spr. rozzloben, najatu 178
příčina; v e p ř í č i n ě, spr. v příčině = ve věci a p. 159
příď jihoč. (stč. přieze), místy příž, 2. stupeň k před (v přední), 3. stupeň nejpříze zanikl 231
přídavné jméno; často se jím nahrazují nespr. něm. slova složená, h l a d o v á s m r t (Hungertod), spr. smrt z hladu 216; příd. jména přivlastňovací, v. -ův; příd. jména přivlastňovací od jmen složených, v. t.
příhlas (Losung, voj.) 180; v. i odhlas
přicházeti, v. přijíti
příchod 160
p ř i j a t i, spr. přijmouti 176
příjemce, kdo přijímá 36
přijeti; p ř i j e d š í, spr. přijevší 116
přijíti nač = najíti, nalézti něco; nemůže mu přijíti na jméno, spr. 30; přijíti (přicházeti) k duhu, vděk, vhod, spr. 188; nevím, j a k t o p ř i š l o, spr. čím to bylo, čím se to stalo 299
přijížděti, 3. mn. p ř i j í ž d í, spr. přijíždějí 115
přijmouti; p ř i j m u l, spr. přijal 115, 243; p ř i j m u t, spr. přijat 115 (II)
Příkop; pův. na příkopě, nyní zobecnělo Na příkopech 21*
p ř i k r o č i t i k e z k r á c e n í tratí, spr. zkrátiti je 213
p ř i k v a č i t i, pův. = připlácnouti, přihrnouti něčím, přepadnouti; v nč. se zmátlo se slovesem přikvapiti 232
příliš; příliš dobrý, n e ž aby, spr. příliš dobrý, aby 298 (II)
p ř i m ě š e k, spr. přímešek 301
p r i n c i p, č. zásada 51, 158
případ; p o p ř í p a d ě (eventuálně),

spr. nebo, třeba-li, kde toho třeba 92
připlatiti; obilí připlatilo 37
připojiti něco do něčeho, spr. k něčemu 274
připouštěti, 3. mn. připouští, spr. připouštějí 52
přirozeně (často podle něm. natürlich) m. ovšem 53 (II)
přirozenoprávní, nespr. 157
přísahati, spr. přisahati 114 (I, II)
příslovce se tvoří v nč. často zbytečně od příd. jmen odvozených od výrazů příslovečných: psáti vlastní rukou — psaní vlastnoruční — psáti vlastnoručně 226; záliba v příslovcích u Tilschové 82; Tyršova příslovce v novém názvosloví vojenském 180
příslušeti 160; 3. mn. přísluší, spr. příslušejí 271
pristať (slov.), slušeti 17, 57
přistřižený na dnešní poměry, spr. přizpůsobený, upravený 116
přítomný čas sloves dokonavých mívá obecnou platnost (présens gnómické neb odtažité) a blíží se présentu sloves nedokonavých, na př. kabát dobře padne 17; v. i présens
přivlastňovací příd. jméno, v. -ův
přivoditi mravní pokleslost, spr. způsobiti 301 (II)
pro ve rčeních: to platí pro obě strany, zde je psaní pro tebe, přivezl jsem ti něco pro děti, co mám pro tebe učiniti 40
probiják (Durchschlag, voj.) 180
probíjeti, 3 mn. probíjí, spr. probíjejí 243
problém, č. otázka, věc, záhada 148, 303
problematická cena, č. pochybná 149
probouzeti, 3. mn. probouzí, spr. probouzejí 243
proč 273
prodejný, co se snadno prodává; jindy říkáme: to je na prodej 216 (I, II)
producent, č. výrobce 149
produkt, č. výrobek 51
progresivní (zvyšování), č. postupné 148
projekt, č. návrh 303
prokláti, proklál, spr. proklati, proklal 23
promíjeti, spr. promíjeti 114
promísiti, promísen, spr. promíšen 113
pronajati, spr. pronajmouti 176 (II)
pronásledovati je za stč. následovati 205
propadlá lhůta, spr. prošlá 275
propagovati (učení), spr. šířiti 303
prorocký, z pův. proročský 131, 132
prosaditi povolení, spr. provésti je; dosíci ho 117
prostor; v jeho cítění má láska k B. dost prostoru vedle . . ., spr. dost místa 277
prošustrovati (praž.) 83
proti; vypláceti dividendu proti předložení kuponů, spr. na (předložené) kupony 94 (I, II)
protibolestné léčivo (antalgicum, lék.), spr. léčivo proti bolesti 75
protidavný lék (lék), spr. lék proti dávení 75
protijed 76

protiva; protivo nelidská 56
protnutí, spr. protětí 78
provoz, nespr. ve významu provozování, výroba, práce 158
provozovati trať č. l., spr. zahájiti jízdu na této trati 273
prst, 2. p. prstě, spr. prsti 176
průběžník (Durchlaufer, voj.) 180
prudký (od proud) 132
průraz bočný (Querschlag, voj.) 180
průzkum (Aufklärung, voj.) 180
prvotřídní (podle něm. erstklassig) 111
pryč (stč. a dial. též preč, přeč, přič) je spr., chceme-li vyjádřiti, že někdo n. něco už zde není, na př. jíti, běžeti, vésti, zahnati, poslati a p. pryč, býti pryč; poledne je pryč, o všecko pryč; nespr. je: přišel z Prahy pryč 154 n.* (II); pryč přejato do něm. ve tvaru pritsch (heidi-pritsch) 219
pryčka, pryčna, v. bryčka
prýmek, v. prém
prýštěl (Düse), nespr. 221
psina (praž.) 83
psisko 153; v. i -isko
puchna (v Stankově) 85
půltřetník, v. dubák
působiště 153
působiti účinek, spr. míti 305
pytvati, spr. pitvati 211

R, Ř.

rabovati, z něm. rauben 62
rada (psávalo se i radda) 97
řada; celá řada lidí a p., nespr. 54
rádce 36
Radechov Horní, Dolní, spr. Radechová, 2. p. Radechové 286
řádek i řádka 222 (II)
radikální (prostředek), č. bezohledný, krajní 149
řádka, v. řádek
radost nad radosti 127
Radotín, jm. místní, z Radota 24, 287
ranní 136 (II)
rapačka; házeti ovoce na rapačku (v Stankově) 85
Raše, Rašek, Rašín, jm. osobní, z Radota n. Radim a p. 222
ratiště (oštíp), mor. ratisko 133
rdivoplachost (ereutophobia, lék.), nespr. 75
realita; dočkati se reality svých ideálů, č. uskutečnění 148
redakce, 2. p. mn. redakcí 126; v. i -ce
redaktor 126
ředitel — řiditel 187, 253 (I*, II*)
ředkev, ředkvička souvisí s něm. Rettich (lat. radix) 223
rekrutírovati, nespr. 111
řemeslo 157
representovati, č. zastupovati 149
republika česko-slovenská 189
restaurování (zámku), č. obnova, oprava 303
řešiti a luštiti, v. t.
revoluce, 2. p. mn. revolucí 126; v. i -ce
říci, nespr. říc 243 n. říct (u Hanky) 13 (I)
řídicí, řidicí, spr. řídící (učitel) 62, 94 (I)
řiditelství, spr. ředitelství 244
řídítko, spr. řidítko 181 (I)
Rieger, 2. p. Riegra 31; v. i -er

říkati do pera, diktovati 254
riskantní, č. odvážlivý, nejistý 149
říznouti; kabát řízne (praž.), padne 57
řízný, lépe rázný a p. 281*
rod ženský u podst. jmen muž., kluku klukovská a p. 56, 252
rodiče (pův. rodiči n. rodičové) není duál 123, nýbrž tvar stejný jako přátelé, hosté (slov. rodičia, priatelia); drazí rodiče umřeli 6*
rojník (Schwarmkommandant, voj.) 180
role; hráti roli (podle něm. Rolle spielen); to hraje velkou roli, spr. to je důležité, musí se to uvážiti, záporně: nic to není, na tom nesejde a p. 20 (II)
rourovod (podle něm. Röhrenleitung), spr. potrubí, roury 51
rovesník (ze slova rovo, rovese = rovnost, stejnost, mor. také rovesek, rovňák, rovník (slov. rovenník); můj rovesník, kdo je se mnou stejného věku 23
rovnadlo (Richtmaschine, voj.) 181
roz-, předpona slovesná značící, že děj nabyl většího rozsahu nebo delšího trvání, rozpršelo se, rozplakal se a p. 85 n.*; v. i dáti
rozluka 61
rozpustilý, kdo se rozpustil 184; v. i -ilý
rozsvicovati, spr. rozsvěcovati 187
rozsvítiti; rozsviťte, spr. rozsvěťte 83 (I)
rozuměti, 3. mn. rozumí, spr. rozumějí 52, 88 (I, II)
rubáč, rubač (východoč.), drvoštěp 255
ručinka 222
rudovid (haemalopia, lék.), spr. rudé vidění 75
rukodělný, rukodílný 255
rukojmě muž., podle soudce; také rukojmí stř. 127
rumrejch 272
ruská jména na -oj (Tolstoj), -aja (Sadovaja), -oje (Carskoje Selo) skloňují se jako chudý, chudá, chudé 147
různolomivost oční (anisomtropia, lék.), spr. různá lomivost 75
rváčský, ze rváč 132
ryzost (jazyka), spr. čistota 300 (II*)

S

s, předložka 133; slov. s, so: so slámkou 278; 1. s 2. pádem: s a z v poměru k na 63, 133* (II); — 2. se 4. pádem: jsem s to vzbuditi smích a p., spr. jsem s to, abych jej vzbudil 116, 245, 298 (II); seč jsem s to, spr. seč (= s co) jsem 273; — 3. se 7. pádem: přišli s sebou, spr. zároveň, se mnou, s ním atd. 113 (I)
s- a z-, předpony 133*
safraportsky 139
samohlásky dlouhé a jich psaní 66 n.*, 102
samoplátce (Selbstzahler) 92
samorobec, kdo sám, bez cizí pomoci robí 93
samorostek, co samo vyrostlo 93
samostříl 160
samotíž, samotížky, samotěhy, sáně,

jež jedou samy s vrchu; samotíž, příslovce, vlastní tíží, bez pomoci, sám od sebe 92, 283; jezditi na samotíž (v hornictví), nechati sjížděti vozíky vlastní tíží nakloněnou chodbou 251
samotížný mlýn 283
samozmohlý, nevhodný překlad angl. self made man 223
sanitní služba, č. zdravotní 303
Sázava 87
Sazim, Sazima, v. Sezima
sbírati (sebrati) 135
sbor (u Hanky) 14 (II)
scamnifex (lat.), panchart 121
sdělení, spr. zpráva 244, 245, 304; sdělení učiniti, spr. oznámiti 148 (II)
sdělovati, spr. oznamovati, vypravovati, říkati 245, 304 (I, II*)
sdílnost pro Bulharsko (podle něm. Teilnahme), spr. cit 277
se, předl., v. s
se, zájmeno zvratné, v. t.
seč, v. s
seděti, seděn, sedění, starou odchylkou sezen, sezení 222 (I); šat mu dobře sedí (germanismus), spr. padne 18
sedliště, mor. sedlisko, místo, kde je sedlo, selský grunt 152
sejíti 134; sejíti se (mor.), hoditi se; všecko se mu dobře sejde 17
sejmouti; sejmul, sejmuv, spr. sňal, sňav 176, 298 (I, II); sejmutí, spr. snětí 78
sekáč, 1. kdo seče, 2. švihák, parádník; sekáčský, co patří sekáči; sekácký, švihácký 131
sekční sál, spr. pitevna 146
seknouti; kabát sekne, sluší 57
self made man (návrhy na překlad) 93, 223
selhaná (Versager, voj.) 181
selka, pův. sedlka 97
seřadiště (Formierungsplatz, voj.) 181
serie, č. řada 303
sesíliti, spr. zesíliti 78, 307
seskočiti 134
sesláblý, spr. zesláblý 78
sestávati z něčeho (podle něm. bestehen), spr. skládati se 53, 112, 115, 149, 271, 298, 305 (I, II)
sextand, spr. sextant 112
Sezima, Sezema, Sazima, Sazim, jm. osobní 222
sh- (ve shořeti a p.) zní ve výslovnosti čes. sch, v mor. zh 100
shasnouti lampu, spr. zhasiti 113 (II)
shoda v rodě; kluku klukovská, člověče nešťastná, milá brachu 56, 252; shoda u jmen rodiče, lidičky, dítky, koně a u jmen zvířat vůbec 5 n.*, v. i tato jména; shoda u slova hosti (u Hanky), stálé hosti 13; shoda u podmětů různorodých, hospodář a hospodyně vystupovali 223; v. i jako
shoditi 134
scházení končetin, víček a pod. (lék.), spr. nedostatek 79
scházeti a chyběti 191 (I, II*)
schody (z pův. vzchody) 134; na schodou, se schodou, spr. na schodech, se schodů 153; v. i -ou
schystávati (u Majerové) 210
síla = množství: síla lidí 141; vedoucí síla (podle něm.), spr. vedoucí úředník a p. 95
silný, silně, výraz zveličovací; silná mlha, silně krátkozraký 141

sirovatčina, spr. syrovatčina 78
skláněti, 3. mn. sklání, spr. sklánějí 243
skoliti, skolil, novotvar m. skláti, sklal (nespr. sklál) 23
skončiti, v. začíti
skonstruovati, č. usouditi a p. 149
skoro, pův. brzo, rychle; nyní téměř 141 (II)
skrze, předložka, 1. o místě (jeti skrze zámek), 2. o prostředku n. prostředníku (skrze pokání, skrze proroky), 3. při zaklínání (skrze boha živého), 4. o příčině (skrze neopatrnost = pro neopatrnost, z neopatrnosti); skrze, příslovce: podšev je skrz, skrz naskrz, stč. též skrze a skrze 193 n.*
Skuteč žen., jm. místní 224
-ský, přípona jmen. příd. 131
slaneček, množ. slanečky 146
slang, 7. p. pod slangem 301 (I)
slavomamné blouznění (délire ambitieux, lék.), spr. slavomam 74
sledová vzdálenost (Trefferdistanz, voj.) 181
slepice, množ. kury, ale tři slepice (jednotlivě) 123
slib vykonati, učiniti, složiti, slíbem se zavázati 32
slíbiti s neurčitým způsobem 224
slouti = jmenovati se 183, 184
sloužiti, nástroj sloužící k zvedání a p., spr. nástroj k zvedání 79
slovácký, spr. slovenský 114 (II*)
Slovač, spr. Slovensko 116 (I)
slovenčina, spr. slovenština 273
slovenský znamenalo v letech šedesátých slovinský 42
slovenština v čítankách 278
slovosled nesprávný 79, 178, 246 (I, II); v. i zvratné zájmeno se
slovutný 127
složená jména ze dvou jmen měla přízvuk na druhém členu, proto zlořád, samostříl, vodopád, pův. též pivovár 160; jedno-, nejvýše dvoudenní, spr. jednodenní, nejvýše dvoudenní 148; země- a dějepis, tu- i cizozemský, spr. zeměpis a dějepis, tuzemský i cizozemský 288; Alexander-Adamova operace, spr. Alexandrova-Adamova 78
sluha; milá sluho (stč.) 57
sluneční a slunný 211
slušivý účes (u Majerové) 210
slušný, slušně; mívá význam zveličovací (podle něm.): slušný liják, slušně veliký 139
slynouti 286
slyšný; je slyšno (na Dobříšsku), je zdaleka slyšeti 309
směti, 3. mn. smí, nesmí, spr. smějí, nesmějí 52, 88, 111, 115, 146, 243, 298 (I, II)
smíšeti se (u Hanky), smísiti se 14
smrt 127, nespr. smrť 78
snáz (místy snáž podle blíž, výš a p.), 2. stupeň ze snad- (v snadný) 230
snídati, nedokonavý tvar ke sníst 235
sníst 134, 235
sopka 306
současně; kde jde o dva zjevy vedle sebe se vyskytující, stačí zároveň 52, 307 (II)
souhlásky zdvojené 133, 135
soukenný 136

souviseti, 3. mn. souvisejí, spr. souvisí 305; související, spr. souvisící 52
spanilý (pův. zpanilý) 134
speciální, č. zvláštní 51, 158
spěti (u Hanky) 14
spíl (u Hanky), žert 14
spočívati; pyrometr spočívá na měření síly světla, spr. zakládá se 53; v čem spočívají styky, spr. na čem se zakládají 146 (I, II)
spolehnouti, trvací tvar spoléhati 265
spolník (Mittelrotte, voj.) 180
spolu, příslovce, značí společenství několika podmětů (bratří šli spolu), řídčeji bývá, nejsou-li účastníci podměty (tu bývá spíše: dohromady) anebo kde je jen jeden podmětem, ve významu také, s někým jiným, současně; spolu-, předpona, bývá jen ve složeninách jmenných, spolubratr, spolulidé, spolubližní, spolutrpící, spolukvašení, spolubydlení a p.; nespr. je spoluve složení se slovesy (podle něm. mit-): spolucítiti s někým, spr. cítiti s někým, spolupodpisovati, spr. také podpisovati, podpisovati něco s někým; spoluzakládati, spoluhájiti, spr. pomáhati zakládati, hájiti; řídčeji bývá spolu jako samostatné příslovce: spolupodepsati, lépe podepsati spolu 257 n.* (I, II); nejistota v umístění záporu při slovesech se spolu- 257, 310
spolucítiti (podle něm. mitfühlen) nespr. 259 (I, II); v. i spolu-
spoludopomoci (podle něm. mithelfen) nespr. 257; v. spolu-
spolupodepsati nespr. 257 (I, II); v. spolu-
spolupráce na nápravě, spr. o nápravě 128
spolurozhodovati nespr. 257; v. spolu-
spoluúčinkovati (podle něm. mitwirken) nespr. 260; v. spolu- a účinkovati
spoluzaviniti (podle něm. mitverschulden) nespr. 257 (I, II); v. spolu-
sponika (u Hanky), sníženě 14
správce 36
spřežky příslovečné a jich psaní 126
spuchlý, spr. opuchlý 77
způsobiti, spr. způsobiti 78
spušťadlo (Abfeuerungsvorrichtung, voj) 181
spuzení vlasů (lék.), slovo zastaralé 77
sraziště (Sammelplatz, voj.) 181
srázoplachost (Höhenangst, lék.) 76
srdce; k srdci si něco vzíti, na srdce něco někomu klásti 62
srostění prstů (lék.), spr. srůst n. srostlé prsty 79 (II)
srostlíky (v Stankově), dva hrnky k sobě přidělané 85
stabilisování, č. ustálení, utvrzení 149
stagnace nastane v kupování knih, č. knihy se přestanou kupovati 148
stah, spr. stahování 78
stájník (Stallwart, voj.) 180
Staněk, pův. Stanek (ze Stan, a to ze Stanislav), podle 2. p. Staňka (m. Stanka) 95, 192

Staňkov, pův. a spr. Stankov, jm. místní ze Stanek (v. t.) 192
stanouti, v. státi
stanovisko, v Čechách spíše stanoviště 152*; v. -isko
stanoviti komisi, spr. ustaviti 149
starší pán 231
státi, stojím, stál; tvar dokonavý je státi, stanu, stal (= postaviti se, zastaviti se, dostaviti se); novotvar stanouti, stanul zatlačuje jiná slova souznačná, postaviti se, zastaviti se a p. 186 n.*; stanul u okna, spr. postavil se 151; co stojí 5 m látky, spr. 253
stávati, tvar opětovací jednak k státi, stojím, jednak k státi, stanu; 1. stávati ze stanu: dokud toho stává (budoucí čas: stane) = dokud z toho »ještě« co trvá, zbývá; až toho nestane = až toho »už« nebude; mimo tyto případy užívá se slovesa stávati ve význ. býti, trvati a p. nespr.: stává překážka, spr. jest; nestává překážek, spr. není jich; stávající zákony, poměry a p., spr. nynější, (o minulosti) tehdejší; — 2. jiné je stávati ze stojím, které je významu opětovacího, kdežto stávati ze stanu je trvací; ono jest podmětné (tam stojí, stávala Praha), toto je bezpodmětné (dokud toho stává); i ono mívalo v stč. budoucí čas stanu (dokudž svět tento stane = bude státi) 200 n.* (I, II)
stavěti, 3. mn. staví, spr. stavějí 52, 115 (I, II)
stihati, spr. stíhati 242 (II)
stižený; poměry něčím ještě stižené, spr. ztížené 306
stkvící a stkvoucí 127 (II)
s to, v. s
stoje; v stoje, spr. stoje, -íc, -íce 116 (I); v. i přechodník
strašný, strašně, výrazy zesilovací (v praž. češtině): strašná radost a p. 137
strážce 36
strážný (Posten, voj.) 181
středisko, 2. p. mn. středisk 222; v. i -isko
střední (der Mittelmann, voj.) 181
střelba 32
střeliště (Schießstand, voj.) 181
střílet, 3. mn. střílí, spr. střílejí 115 (I, II)
strmě zbraň! (hoch an!, voj.) 181
strohý (z rus. strógij), č. přísný, přikrý chováním, nemilosrdný 219, 256
stučnělý, spr. ztučnělý 78
stuha (Angel, voj.) 181
súčastniti se, spr. zúčastniti se 210 (I)
súčtovati =účtovati (spočítati) dohromady; zúčtovati = vykonati to, co znamená sloveso základní 89 (II)
sudlice 222
suchandr (v Stankově), bělice 85
sumka (Patrontasche, voj.) 181
svéčasný (podle něm. seinerzeitig) 254
svéradný, nevhodný překlad slova self made man 223
světelná elektřina (Lichtelektricität) 254
světloelektrický, světelnoelektrický, lépe fotoelektrický 254
světoznalec, nespr. 82
světýlko (v Stankově), bludička 85
svévole (ze svá vóle) 160 (II*)

svíce, 2. p. mn. svěc, novoč. svic 187
svícnový; učiněnie sviecnové (stč.), udělání svícnu 216
svisně (u Hanky) 13
svoboda; náměstí, lípa Svobody 217
s y s t é m, č. soustava 51, 148 (II)

Š

Šabat, Šabát, Šabata, jm. osobní, snad ze Šebata (Šebestian) 125; v. i Šéba
šalanda, z něm. Schalande (fran. chaland) 128
šátkář (v Stankově), obchodník s ženskými šaty, šátky, pentlemi 85
Šéba (Šíba), Šebek, Šebelka, Šebesta, Šebík, Šebín, jm. osobní ze Šebestian 125; v. i Šabat
šeď, z příd. jména šedý 31
šereda 56
šetřiti n a č a s e, spr. ušetřiti času 53
-ší, -vší, příp. jmen příd., utvořených z přechodníku minulého, často zbytečných, na př. n a s t a v š í, z h y n u v š í, p ř i b y v š í, v y s p ě v š í, spr. nastalý, zhynulý, přibylý, vyspělý 115 (I, II)
Šíba, v. Šéba
š i k n o u t i s e (z něm.) 17
š i r o c e pokleknouti, spr. do široka 82
škarohlíd 62
šošolka (v Stankově), temeno 85
špaček 157
š p a t n ě je mi, spr. je mi nanic 299
šroubovák (Schraubenzieher, voj.) 180
štandár (v Stankově), četník 85
š t a n g l o v a n á koroptev, spr. střelená do nohy 159
štěknouti; šaty štěknou (praž.), slušejí, budou slušeti 57*
štěpné, odměna za štěpení tuků 223
štěrba (u Hanky) 14
štilipák (u Herrmanna), hejsek 272
Švec; pana Š v e c e, paní Š v e c o v á, spr. Ševce, Ševcová 31, 147 (I)
šviňk, švuňk (dial.), v. váha

T

-t koncové u jmen podst. vzoru kost 127
tah; t a h y tváře, spr. rysy 113 (I)
táhnouti; horstvo se táhne, spr. 32; táhnouti s někým (praž.) 83
t a v ě c í, spr. tavicí 51, 158
tázati se; tázal se j e j, spr. ho 146 (I)
tělní, tělesný; pravá polovice t ě l n í, spr. polovice těla 216
ten; nejvyšší rada j e m í n ě n í, že... (ist der Meinung), spr. je toho mínění 311 (I*); ten u 3. stupně: bál se t o h o nejhoršího nespr. 178 (II); to s příd. jménem středního rodu bývá podle němčiny pomůckou ke zpodstatňování jmen příd., t o p r a v é, t o n o v é a p. 178; v. i tím a zájmeno
tentýž, v. týž

Terezín, jm. místní 24

teror, č. znásilňování, zastrašování, hrůzovláda 303, 304

tesknice (mor.), č. domácí nemoc 77

těsnící kroužek (voj.), spr. těsnicí 181

Tetín, jm. místní 24

textilák, spr. textilní dělník 223

těžkopotivost (anaphoresis, lék.), spr. těžké pocení 75

těžký (tíže, obtěžovati) 132

-ti, koncovka neurčitého způsobu a Gebauer 5 (I, II)

tím se vypouští nespr. z výrazů čím dále, tím hůře a p., v. čím

títi, tnul, spr. ťal 15

tkaň, spr. tkáň 78

to, v. ten

Tolstoj, 2. p. Tolstoje, spr. Tolstého 146, 147 (II); v. i ruská

topivo, lépe palivo 56 (II*)

tragedie, č. truchlohra 303

trakař, z něm. tragen 62

transport, č. doprava, převoz 148

tráviti (myši a p.), trvací, vzniklo z dokonavého otráviti 152

trdlo, čím se tře 51

třeba; jest třeba větší počet lékařů, spr. většího počtu 116 (I, II)

tředlí, žena, která třela len 51

třepati, třepu, třepeš, ale přechodník třepaje 126

třes, lépe třesení 78

trh, stč. též kupování, prodávání 56, 124, 125

trháček (v Stankově), hrnek na jahody 85

trhová smlouva spr. 55*, 124 n.*; v. i kupní

tři; z těch třech, spr. tří 274 (I, II)

třída, 7. p. třídou 94

třidlo, lépe tředlo 51; v. i trdlo

trochu (v Stankově) muž., za ten trochu učení 85

troky, z něm. Trog 62

trysk; větrem trysk (voj.), spr. v trysk 180

tržiště 153 (II)

tukovina 159

tuze (pův. = na tuho, pevně), příslovce vzmocňovací: tuze málo, tuze se radovati 141

tvarnice, nevhodný překlad slova forma 287

tvorba a tvoření 78 (II)

tvrzisko (mor.) 153

tvůj; tvojí rodiče, spr. tvoji 271; v. i můj

týden; několik týdnů, spr. neděl 111 (I)

týkati se někoho, jiné je platiti pro někoho 40; v. platiti

týž, tentýž; 7. p. stímtéž, spr. s týmž; mn. 2. p. těchže, spr. týchž, 3. p. těmže, spr. týmž 52 (I); kde nejde o totožnost, stačí zájmeno 3. osoby 54 (I, II)

U

ú, ů v pravopise 71 n.*, 101

ubáti se; bála jsem se a neubála 272

úbyt (Schwendung), škoda vzniklá předáním, nedodáním peněz, provážením, proměřením a p. 189; úbyt vlasů, spr. ubývání 78

úbytné, peníze na hrazení úbytu (v. t.) 189

-uc, příp. přechodníku u Hanky 14

-úcný, příp. (dial.) příd. jmen vysokúcný a p. 127

účel, 2. p. účele, spr. účelu 176; mn. 1. p. účele, spr. účely 115 (I, II); za účelem snazšího opracování, spr. pro 53 (I, II)

učený, v. vědecký

účet; vyrůsti na cizí účet, spr. rozmoci se něčí zásluhou n. vinou, na ujmu n. na vrub někomu 306

učiniti 8000 zajatců, spr. zajmouti 8000 nepřátel 305

účinkovati; slovo, lék, příklad účinkuje; nespr. umělec účinkuje na koncertě a p. 260

účinkové pásmo (wirksame Zone, voj.) 181

udiviti někoho, spr. podiv vzbuditi v někom 177 (II)

udusovati n. udušovati 235 (I)

uhasínati žízeň, spr. hasiti, uhášeti, zahánětí, ukojovati 116

ukazatel, 7. p. mn. ukazately, spr. ukazateli 52

ukrutný, ukrutánský, příd. jména významu zveličovacího, ukrutná radost, ukrutánský nesmysl 138

uměti, 3. mn. umí, spr. umějí 88, 116, 298, 304 (I)

úmysl 71

unikátní, č. jedinečný 149

únosnost (vozů), spr. nosnost 215

upéct, spr. upéci 111

upřílišňovati, spr. upřilišovati 301

úpřimný, spr. upřímný 252

úřadní, spr. úřední, úředník, úřednický 126 (I, II)

úroda 71

-us; jména lat. na -us se skloňují bez této koncovky, Titus — Tita, Janus — Jana; u jmen nynějších -us zůstává, Bartelmusa, Krolmusa a p. 221

úschova 234

uskutečniti rozchod, spr. způsobiti 116

uspěchati se (u Majerové) 210

uspěšování, nyní uspišování 78

ušetřiti svou kůži, spr. své kůže 116 (II)

utroba, spr. útroba 252 (II)

utrpěti nějakého bezpráví a p., spr. nějaké bezpráví 245, 274

utržiti něco 125

-ův, pův. -óv, -ova 287*; k otcově hrobu, spr. k otcovu 243 (I)

uvažovaný 52 (II)

uvzhledniti něčí potřeby, spr. hleděti na ně, obraceti, míti zření k nim 115

uzavírati, uzavříti mír, smlouvu a p., spr. 190*; uzavírati manželství, spr. vstupovati ve stav manželský 298 (II)

úzkoprsost, spr. úzkostlivost, malichernost, omezenost 301

úzkost 71
úzký; úzká sjednocenost, spr. těsná 146
uzmouti, uzmul, spr. vzíti, vzal 115 (I, II)
užíti; užíme (u Hanky) m. užijme 13
úžiti 71
užívati pilulku, spr. pilulky 117 (I); užívati slova, tvaru, názoru a p., spr. 221 (I, II*)

V

v předložka; vleže, vstoje a p., v. přechodník; v čele, ale vpravo, vlevo 126
Vacát, Vacata, jm. osobní 125
Václav; pomník sv. Václava 218*
váha; zařízení na tahání (vážení) vody, mor.-slov. šviňk, švuňk (něm. Schwengel) 224; na Kutnohorsku ten. váh 283; v. i vážidlo
valašský, z Valach 131 (II)
Valter, 2. p. Valtra 31; v. i -er
Vaněk, jm. osobní, z Václav 95 (II)
vánoce 126 (I)
vantroky, z něm. Watt-trog 222
vápeník, vápenice 136
vápenný 136
vařidlo (Kochgeschür, voj.) 181
Vašát, Vašata, jm. osobní 125
Vavro, 2. p. Vavra 273
vázati, 1. os. váži (arch. víži), 2. os. vážeš (arch. vížeš), minulý čas vázal (nespr. vížil) 22*
vážidlo, váha na vážení vody 283
včetně všech osob, včetně drahotní přirážky, spr. čítaje v to všechny osoby, i s drahotní přirážkou 244 (I)
vděk přijíti, v. t.
věba, z něm. Webe 62
več 273
večerka (Retraite, voj.) 181
vědecký, zatlačuje výraz učený 56
věděti, 3. mn. ví, neví, spr. vědí, nevědí 243, 298 (II)
vědom si býti oněčem, spr. něčeho 305
věk; na věky věků, na věčné věky 127
velikonoce 126
velmi, v. mnoho
ven (4. p. jména, jehož 6. p. je vně); je správné a místné u sloves značících pohyb, kde chceme vyjádřiti také cíl pohybu (kam?): vyšed ven, plakal hořce 247*
věnovati něčemu pozornosti, spr. pozornost 50
venýř (Thürgestell), z něm. Wanger, Wänger 283, 285, 310*
vepř 59
verse; podle jedné verse, č. zprávy 303
vertikálný, spr. vertikální, č. svislý 51
veskrz, naveskrz, spr. 196*
věst (u Hanky) 14
věšeti, 3. mn. věší, spr. věšejí 115
věštiti, spr. věstiti 114, 299
věznicový, spr. žalářní 77
vhod přijíti, v. t.
vícepráce nespr. 274 (I)
viděti; vidím se zdráv n. zdráva 28 n.*; vidím se nucen n. nucena (podle něm. ich sehe mich gezwungen), spr. musím 28

vidno; je vidno (dial.), je viděti, je světlo; je ho vidno (dial.), je ho viděti; jak v i d n o, jest v i d n o z toho, že . . ., spr. jak viděti, jest viděti z toho, že . . . 307 n.*
W i l s o n o v o m ě s t o 24*
vina a vinna 135
vinice 136
v i n n e n, spr. vinen 114
vinný 136
Winter, 2. p. Wintra 31; v. i -er
violeť, lépe fialová barva n. fialová 32
víra (věřiti, stč. viera) 286 (II)
víti (věnec, závoj) 286
v í ž i t i, v í ž i l, spr. vázati, vázal (v. t.) 22*, 121*
vkládati, vložiti do knih, spr. a starší než vtěliti 55*, 124*; v. i vtěliti
vkořeniti se (stč.), kořeny zapustiti 55
Vlář, jindy Vlár, Vlára, jm. místní 268
vlastní; 1. vlastní domov, 2. vlastní bratr, 3. vlastní původce; tento význam, pravý, opravdový (eigentlich), není nespr. 61
vlastní jména: Bechyně, Večeře mají 4. p. Bechyni, Večeři (ne B e c h y n ě h o a p.) 243; Vavro Šrobár má 2. p. Vavra Šrobára (ne V a v r o) 273; Černý má 4. p. Černého (ne Č e r n ý h o) 147; silnice L i b e n i c e - K o l í n, spr. libenicko-kolínská, z Libenic do Kolína 274
vlastnoruční; v l a s t n o r u č n ě (podle něm. eigenhändig), spr. vlastní rukou 226; v. i příslovce
vlašský, z Vlach 131, 132
vlevo 126
vložiti, v. vkládati
v n i t r o b l á n a (lék.), spr. vnitřní blána 75
-vo, v. -ivo
v o d í c í drážka (voj.), spr. vodicí 181
v o d o l é č b a, v o d o l é č i t e l s t v í (hydrotherapia, lék.), spr. léčení vodou 75, 77
vodopád 160
vokotrč, z výrazu v oko trč = naopak, proti; v stč. též podst. jméno žen. 64
volba 127
volební 127
voleček, množ. volečky n. volečkové 10; shoda v rodě 11
volení; řád volení do obcí, spr. 127
votípka (v Stankově), otýpka 85
vpravo 126
vratidlo (Patronentrommel, voj.) 181
vrátiti pařezy (na Berounsku), vyvracovati; z dokonavého vyvrátiti 152; srv. tráviti
vrci, vrci sebou (stč.), vrhnouti, vrhnouti se 131
vrecko (slov.), batoh 96
vrhnouti co kam, vrhnouti se kam, vrhnouti se po někom, sloveso dokonavé; vrhnouti (trvací), zvraceti, z dokonavého vyvrci, vyvrhnouti 151*; v. i vrátiti
vrchol, 2. p. v r c h o l e, spr. vrcholu 243 (I, II)
vříti, 3. jedn. v ř í, spr. vře 15 (II)
vrstevník 23 (II*); v. i rovesník
vstáti 186
v s k y p ě t i, spr. vzkypěti 210
v s t ř í c v y j í t i požadavkům, spr. vyhověti jim, splniti je 245 (II)
v š e nemělo ceny, spr. nic 242 (I)
-vší, v. -ší
v š i m a t i s i, spr. všímati 114
v t ě l i t i do knih (einverleiben), lépe vložiti 55*, 123*

vůbec, z výrazu v obec 72
vůči, z výrazu v oči 72; stanovisko v ů č i něčemu, spr. k něčemu 306 (I, II)
vůdce; 5. p. v ů d č e, spr. vůdce 111
v ů k o l í, spr. okolí 220
vůl; množ. voly (není duál) 123; shoda v rodě 11; mor. voly = do páru, voli = porůznu 122
výbrus (Hohlschliff, voj.) 180
v y č i s t ě n í, spr. vyčištění 244 (II)
vydrbati; život mne vydrbal 272
v y h l a d o v ě l o s t (lék.), spr. vyhladovění, hlad 78
v y h l í ž e t i dobře, spr. vypadati 117 (I)
vyhoditi peníze na něco, zbytečně vynaložiti; na stavbu b y l o v y h o z e n o (ausgeworfen) 22 mil. marek, spr. určeno, ustanoveno, odděleno 277
v y h o š t ě n e c, spr. vyhoštěnec 83 (II)
v y h o š t ě n í, spr. vyhoštění 114 (II)
vychrtlý (lék.) 76
v y j a t i, spr. vyjmouti; v y j a t ý, spr. vyňatý 52
v y j e t í, spr. vynětí 52
výjimka, v. výminka
vyjíti; kolik ti vyšlo, spr. 253
vyjmouti, nespr. v y j a t i, v. t.; v y j m u l, spr. vyňal 298 (I, II)
v y j m u t í, spr. vynětí 78 (I)
vyklízeti, 3. mn. v y k l í z í, spr. vyklízejí 243
výměnek, vyměnka (výměnkář, výměměník), z vymíniti (stč. vymieniti) krácením starým ie — ě; výminek a p. z téhož slovesa krácením novějším í — i 187*
vymíniti (stč. vymieniti) = vyjmouti; rozkaz. způsob stč. vyměň, trvací tvar vyměňovati, ně. vymiň, vymiňovati 187 (I); v. též výměnkář, vyminkář
výminka, z vymíniti (v. t.), nebo výjimka, z vyjmouti 188 (I, II)
výminkář, v. výměnkář
výmrsk (voj.) 180
vynésti, v y n e š e n, spr. vynesen 298
vypadati, trvací tvar k vypadnouti 265
výpečnost, schopnost vypékací 63
vypínati se; horstvo se vypíná 32
vypoučet (diał.), trvací tvar k vypučit (m. vypůjčit), jako poroučet — poručit 159
v y p o v í d a t i s e z a n ě c o, spr. vysloviti se pro něco 274
vyprávěti, trvací tvar k vypraviti (ze sebe) 235
v y r a ž e n í, spr. zábava 243
v y s l o v e n ě parlamentní, spr. přesně 117 (I, II)
v y s p ě v š í, spr. vyspělý 116; v. i -ší
v y s t a v e n b ý t i č e m u (nárazům a p.), spr. býti jim vydán, snášeti je 53
v y s t ř í b ř i t i, spr. vytříbiti 279
vystřízlivěti; v y s t ř í z l i v ě t e, spr. vystřízlivějte; 3. mn. vystřízlivějí 88
vyškubnouti; to tě nevyškubne (vulg.), nevytrhne 57
vytěrák (Putzstock, voj.) 180
vytisknouti, v y t i s k n u t, spr. vytištěn 49
v ý t r a t a, v ý t r a t n é, lépe úbyt, úbytné (v. t.) 189
v y t ý č i t i, spr. vytyčiti 305; v y t y č i t i (v y t y č o v a t i) úkol n. cíl, spr. vytknouti cíl, vytýkati cíle 62
výtyk (Richtung, voj.) 180

využíti něco, spr. něčeho 178
využitkovati něčeho, spr. něco 50
vyvařovati obědy, kávu a p., spr. vařiti 254, 282
vývin, spr. vývoj 300
vývody (podle něm. Ausführungen), spr. výklady 306
vyvolati echo, v. t.; vyvolati škandál, spr. způsobiti; vyvolati dojem u někoho, spr. vzbuditi dojem, působiti na někoho 298, vyvolati odezvu, spr. způsobiti ji, míti ji v zápětí 305; vyvolati v život, spr. zroditi, dáti podnět a p. 301 (I, II)
vývrt (Bohrung, voj.) 180
vyvstati 224
vzájemný list (Gegenschein, voj.) 181
vzdál (u Hanky) 13
vzdor tomu a p., spr. přes to 177 (I, II)
vzduchotěsný (podle něm. luftdicht), spr. neprodyšný 51, 158
vzíti; 3. mn. vemou, spr. vezmou 111; rozk. způsob vezměme (ob. vemme) 135; vzíti si něco k srdci 62
vzmužiti se, spr. zmužiti se 185
vztýčiti, spr. vztyčiti 242, 299 (I, II)

Y

y — i (v pravopise) 65, 102, 289 n.*; etymologický základ rozdílu hlásek y — i v slovech příbuzných 285 n.*

Z

z, předložka 133; z a s, v. s
za, předložka; za se 4. p. v doplňku a doplňkový instrumentál, v. t.
za-, předpona v místních jm. Záblatí, Záboří, Zákupí a p., časem též Záboř, Záhoř a p., nebo Zákupy a p. 185; za- a v- se střídají, zastrčiti = vstrčiti 61; za- u sloves zabrati se, začísti se, zamilovati se, zapracovati se 95
zábavka (u Hanky) 14
zaběhnouti se (sich verlaufen), spr. pes zaběhl 192
zabraňovati něčemu 275
začínající slabikou 224
začísti se = včísti se 61
začíti, začla, spr. začala 15, 243; začíti s mariášem a skončiti s barvičkou, spr. mariášem, barvičkou; ale začíti s Bohem atd. 21; v. i počíti
záď (v Plané), záze (stč.), místy též záž = více vzadu; 3. stupeň nejzáze (zanikl) 231; v. i příď
zádržka závorníku (Grenzstück, voj.) 181
záfrontí, v. zázemí
Záhorník, jm. rybníka 127
záhy m. brzy 151
zachovalý 185; v. i -ilý

záchytka posouvátka (Griff, voj.) 181
z a j a t i, z a j í t i, spr. zajmouti 221
zájmeno ukazovací (souvztažné) se v nepřímých pádech nevynechává: čí chléb jíš, toho píseň zpívej 293; zájmeno ukazovací tento bývá z b y t e č n ě místo zájmena 3. os. 301; v. i ten; zájmeno zvratné, v. zvratné; zájmena ostatní, já, ty, on, jenž, který, můj atd., v. pod jednotlivými hesly
základ; n a z á k l a d ě instrukcí a p., spr. podle 53, 273
zakořeniti (stč.) = 1. okořeniti, 2. učarovati, udělati (nějakým kořením), 3. nechati se zakořeniti 54 n.*
z á k r o k, lépe zakročení, pomoc 78
z á k r s, spr. zakrsnutí 78
záliškový 253
Z á m ě l y, spr. Zámělí stř. nebo Zámělženy., jméno místní 185 n.*
zameziti n ě č e m u, spr. něco 275, 306
zanášeti se prací, spr. 61
z a n é s t i poznámky do sešitu a p., nespr. 269, 304 (I, II)
západka (Sperrklinke, voj.) 181
zápalník (Schlagbolzen, voj.) 180
zaplatiti, v. platiti
zapnouti, z a p n u t, spr. zapat n. zapjat 115
z a p o d p o ř i t i, v. podpořiti
z á p o l, spr. zápas, boj 159
zápolí, v. zázemí
z a p o m n ě t l i v b ý t i n a k o h o, spr. zapomínati naň 306
zápor; zápor na pohled nadbytečný, 1. ve větách značících překvapení: co se všecko nekrade! 254; 2. v slovech jako nepohodnouti se, nesvár, nehorázný, neurvalý a p. 160; po záporu místo j a k ý k o l i, n ě c o, v š e bývá žádný, nic, v. jakýkoli, něco, vše
zapracovaný dělník (spr.), který se zapracoval 95
zapsati =vepsati 61; v. i za-
zařaditi, z a ř a z e n, spr. zařaděn 305; v o z y b u d o u z a ř a z e n ý v p r o v o z, spr. začnou jezditi 304 (I, II*)
Zářečí, novotvar Zářičí, jm. místní 187
zárubeň, v. futro
z a s a d i t i n ě k o m u h r o t, spr. nasaditi hrot někomu na prsa, n. zasaditi ránu 256
zásah (Treffpunkt, voj.) 180
zasáhnouti, z a s á h n u l, spr. zasáhl 15
zásobník (Magazin, voj.) 180
z á s t a v a vývoje (lék.), spr. zastavení 78
z á s t a v k a, spr. zastávka 159
zastrčiti =vstrčiti 61; v. i za-
zatěšiti se (u Majerové) 210
zátin, zátinek, zátinka (od zatnu) mate se se slovem zátynek 63; v. zátynek
zatknouti se do sebe (u Majerové) 210
z a t k n u t í, spr. zatčení 305
zatracený, výraz zveličovací; míti zatracené štěstí, pořádné, neobyčejné 138
zatrápeně 138
zátravka (Zündloch, voj.) 181
zátynek, zátyň, zátyna, od zatýniti = zahraditi 63
z a u j e t í h l a v y (Eingenommenheit, lék.), spr. těžká, tupá hlava 74
záviděti někomu n ě c o, spr. něčeho 306 (I)
zavírákovitě (taschenmesserartig, voj.) 181

zavírati, v. zavříti
záviseti o d n ě č e h o, spr. na něčem 53, 112, 117, 244, 246)I)
závislý o d n ě č e h o, spr. na něčem 269, 306 (I, II)
zavříti, 3. mn. z a v ř o u, spr. zavrou 177, 298; zavříti dveře; řeč zavříti (stč.), skončiti; z něčeho zavírati (stč.), závěr činiti; nález zavříti (stč.), dokončiti, rozhodnouti, ustanoviti; sněm zavříti; vojnu zavříti; spolek, pokoj, mír zavříti (nyní obyčejně uzavříti) 90*
zazdíti 244
zázemí, zápolí, zářontí = něm. Etape; Hinterland = úzadí (slov.) 251 (I, II)
zbělelý 184; v. -ělý
zblběti a zblbiti 115
zboží (stč. sbožie) 101, 134
Zbyněk, jm. osobní ze Zbyslav 95
zbývati; nezbývá j i n é v o l b y, spr. volba 244
zdáti se hezký, nověji též hezkým 29
Zdeněk, jm. osobní, ze Sidonius n. Zdeslav 95
Zdeňka 95
zdeptati, pošlapati 263
zděř (pův. sděř, ze dru), železná obruč na stahování 64
z d i v o č e l ý, spr. (zdivočilý 184*; v. i -ilý
z d r a v o t a; pocit z d r a v o t y (euphoria, lék.), spr. zdraví 77
zdravotníci (Sanitätsleute, voj.) 180
zdravý (z pův. sdravý) 101
zdrobnělá jména u Hanky 14
z d v i h a t i, spr. zdvíhati 114, 211, 269, 299 (I, II)
zdvojené souhlásky, jich výslovnost a psaní 104
zejména 104
z e l e n ý mladík, spr. nezkušený, nezralý 298
zesíleti a zesíliti 115
zevšednělý 184; v. -ělý
Zeyer 220
zhasiti lampu, oheň a p. 113
zhasnouti; oheň zhasl, jiné je zhasiti 113; z h a s n o u t i plamen, spr. zhasiti 83 (I, II); v. i zhasiti
zhled (u Hanky) 13
z h o v a d ě l ý, spr. zhovadilý 184*; v. i -ilý
z h y n u v š í, spr. zhynulý 115; v. i -ší
získati si z á s l u h, spr. zásluhy 245 (I, II)
zklamání 126
zkoušeti, 3. mn. z k o u š í, spr. zkoušejí 214
zkrásnělý 184; v. -ělý
zkratek i zkratka 222
Zlatníky, jm. místní 7
zlato (psávalo se i zlatto) 97
z l e n ě n ý tep (lék.), spr. zvolněný, pomalý, volný 77
z l i d š t ě t i n ě c o, spr. zlidštiti 115
zlo, 2. p. mn. zel, častěji se nahrazuje množ. číslem jiných slov, špatnost, bída, zlá věc; ze d v o u z e l, spr. dvojího zla 96
zloděj zlodějský 127
zlořád 160
zmar, vyjížďka nebyla z m a r e m, spr. marná 211
z m a z l i t i ránu 211
zmehnouti (u Herrmanna) 272, 312
z m ě k n u t í n e h t ů (lék.), spr. změklé, měkké nehty 79
z m í r ň o v a t i, spr. zmiňovati 301
zmizeti, 3. mn. z m i z í, spr. zmizejí 243 (I, II)

zmlknouti, z m l k n u l, spr. zmlkl 15
zmrzačelý, kdo se stal mrzákem 252
zmužilý 185; v. i -ilý
z n a č i t i k l a d, v. t.; válečná léta z n a č í p o k l e s, spr. v nich se jeví, ukazuje pokles 301
z n e h o d n o c o v á n í (řeči), spr. kažení, porušování, snižování, nevážnost 301
znělka 279
zněmčilý 184; v. i -ilý
z n e s c h o p n ě l o s t (lék.), spr. neschopnost 77
zničiti 134
znímati se (vznímati se), trvací tvar ke zníti se (vzníti se), zapáliti se 222
z o d p o v ě d ě t i n ě c o, spr. odpověděti na něco 117, 177, 269, 304 (I*, II)
z o d p o v ě d n ý, z o d p o v ě d n o s t 177, 242, 301, 306 (I, II)
zorní (u Hanky) 14
zotvírati 135
zpáčiti 221
zpanštilý 184; v. i -ilý
zpevniti; kursy z p e v n i l y, spr. zpevněly 115
zpíti se (ze zpět), zpět se obrátiti, v závazku nesetrvati 63, 221
zpohanilý 184; v. i -ilý
zpřevraceti 135
z p r o p i t n é, spr. spropitné 134 (I*)
způsob 134
zpustilý (stč.), zpustlý 184
zrak; 7. mn. z r a k o m a, spr. zraky 271
zrcátko (ze zrcádko) 132
z r o z e n i n y, nč. narozeniny 61
zteč (Sturm, voj.) 181
z t r n o u t i, spr. strnouti 134
zub času 218
zúčtovati, v. súčtovati
zurčeti (u Hanky) 14
zůstati 186
zuzavírati 135
zúžiti 71
zvěčnělý (asi podle něm. verewigt) 32
zvěděti, 3. mn. z v í, spr. zvědí 243
zvítěziti (stč. svítěziti,, svítěžiti) 134
zvratné zájmeno se, slov. sa 278; nebývá u podst. jmen slovesných: c h o v á n í s e, t v o ř e n í s e a p., spr. chování, tvoření, udýchání, postění a p. 52, 78 (I); klade se hned za spojku: jak se sděluje, jak se oznamuje 245, 301 (I); psáti číslice pod sebe, za sebou (t. j. jednu pod druhou a p.) 253; brátí něco s e b o u, spr. s sebou 115; místo zájmena zvratně přisvojovacího bývá zájmeno osobně přivlastňovací: buď po t v é m tatíkovi, spr. po svém a p. 49, 115, 176, 211 (I, II)
zvykati, zvyklý, zvyknouti n a č, spr. čemu 83, 274, 298 (I, II)
zvýšiti, v. povýšiti

Ž

žádající a žádoucí 127
žádný a nikdo 128
žalký (u Hanky) 14
ž a t i, spr. žnouti 221
žďáti (u Hanky) 14 (II)
že; že mám v srdečku zavřené ptáče! a p., oč, že . . ., z pův. oč platí, že . . . 39, v. i platiti
ž e l a n ý (z rus.), žádoucí, vytoužený (nikoli žalostný) 279*

žemle, žemně, též panenka (v Stankově), stočený len 85
ženská jména 288; Pavla Adamova, spr. Adamová 176 (I, II); Mia May a p., spr. Mayová 219; Plaške — Plašková, Dítě — Dítětová, Hrabě — Hrabětová, Pergotti — Pergottiová 31, 255
ženský 216 (II)
žíti; žíme (u Hanky) m. žijme 13
životověda, lépe biologie 76
Žižkov, jm. místní 24
žláza; v žlazách, žlazový, spr. žlázách, žlázový 78
žlutovid (Gelbsehen, lék.), spr. žluté vidění 75